

RAPORT OSW

OSW

ZBROJNI RADYKAŁOWIE ISLAMSCY Z AZJI CENTRALNEJ

Józef Lang

RAPORT OSW

WARSZAWA
LISTOPAD 2013

ZBROJNI RADYKAŁOWIE ISLAMSCY Z AZJI CENTRALNEJ

Józef Lang

OSW |

CENTRE FOR EASTERN STUDIES
OŚRODEK STUDIÓW WSCHODNICH im. **Marka Karpia**

© Copyright by Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia
Centre for Eastern Studies

REDAKCJA MERYTORYCZNA

Olaf Osica, Adam Eberhardt, Krzysztof Strachota

REDAKCJA

Anna Łabuszewska

WSPÓŁPRACA

Katarzyna Kazimierska

OPRACOWANIE GRAFICZNE

PARA-BUCH

ZDJĘCIE NA OKŁADCE

Materiały propagandowe IRU

SKŁAD

GroupMedia

MAPY

Wojciech Mańkowski

WYDAWCA

Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia

Centre for Eastern Studies

ul. Koszykowa 6a, Warszawa

Tel. + 48 /22/ 525 80 00

Fax: + 48 /22/ 525 80 40

osw.waw.pl

ISBN 978-83-62936-34-2

Spis treści

TEZY /5

WSTĘP /7

I. RYS HISTORYCZNY ZBROJNEGO RADYKALIZMU ISLAMSKIEGO W AZJI CENTRALNEJ /8

1. Początki zbrojnego radykalizmu islamskiego w regionie /8
2. Klęska zbrojnego radykalizmu islamskiego /10
3. Przejawy radykalizmu islamskiego w Azji Centralnej po 2001 roku /12
4. Zbrojni radykałowie islamscy z Azji Centralnej w Pakistanie /14

II. WSPÓŁCZESNY PROFIL ZBROJNYCH RADYKAŁÓW ISLAMSKICH /17

1. Liczebność i skład etniczny /17
2. Przywódcy /18
3. Program /19
4. Kierunki działalności /19
5. Finansowanie działalności /20
6. Współpraca z innymi organizacjami terrorystycznymi /21

III. CHARAKTERYSTYKA DZIAŁALNOŚCI RADYKAŁÓW ISLAMSKICH Z AZJI CENTRALNEJ /23

1. Wszechstronność działalności zbrojnej /23
2. Amorficzność strukturalna i mobilność operacyjna /25
3. Uniwersalizacja i globalizacja terroryzmu islamskiego /27

IV. OBSZARY DZIAŁALNOŚCI ZBROJNYCH RADYKAŁÓW ISLAMSKICH Z AZJI CENTRALNEJ /31

1. Afganistan /31
2. Konsekwencje regionalne działalności IRU w Afganistanie /33
3. Azja Centralna i Rosja /35
4. Europa i działania globalne /39

V. PERSPEKTYWY /43

MAPY /48

Słownik skrótów

- IPOT - Islamska Partia Odrodzenia Tadżykistanu
- IPT - Islamska Partia Turkiestanu
- IRU - Islamski Ruch Uzbekistanu
- ISAF - International Security Assistance Force - Międzynarodowe Siły Wsparcia Bezpieczeństwa NATO
- ISI - Inter-Services Intelligence - Wywiad Międzywydziałowy (Pakistan)
- IUDż - Islamska Unia Dżihadu
- OUBZ - Organizacja Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym
- SzOW - Szanghajska Organizacja Współpracy
- TTP - Tehrik-e Taliban-e Pakistan - Ruch Talibów Pakistanu
- ZOT - Zjednoczona Opozycja Tadżycka

TEZY

- Zbrojni radykałowie islamscy z Azji Centralnej przestali być fenomenem lokalnym. Organizacje stworzone przez te środowiska (Islamski Ruch Uzbekistanu i Islamska Unia Dżihadu) zrzeszają obecnie islamistów nie tylko z Azji Centralnej, lecz także z innych państw, między innymi z Rosji, Pakistanu, Niemiec, Francji, Wielkiej Brytanii, Chin, Turcji czy nawet Birmy.
- Działalność zbrojnych radykałów islamskich z Azji Centralnej jest prowadzona na skalę globalną. Bazujący dziś w pakistańskim Waziristanie Północnym Islamski Ruch Uzbekistanu (IRU) i Islamska Unia Dżihadu (IUDż) prowadzą aktywną działalność propagandową, werbunkową, finansową oraz terrorystyczną w państwach odległych od ich tradycyjnego obszaru zainteresowania, takich jak kraje Unii Europejskiej, Azja Południowa czy Stany Zjednoczone. IRU i IUDż wykazały się zdolnością rozproszenia geograficznego i szybkiego rozpoczęcia działalności na nowych obszarach.
- Islamski Ruch Uzbekistanu i Islamską Unię Dżihadu sięgają w swej działalności zbrojnej po całą gamę środków, począwszy od działań terrorystycznych poprzez dywersyjno-partyzanckie na regularnych działaniach zbrojnych kończąc.
- W wyniku uniwersalizacji terroryzmu islamskiego organizacje te rozwijają kontakty z innymi międzynarodowymi islamskimi organizacjami terrorystycznymi działającymi w Waziristanie (głównie z Al-Kaidą, talibami i siecią Haqqani). Wytworzył się między nimi specyficzny system współpracy, polegający na specjalizacji poszczególnych organizacji w konkretnym aspekcie działalności terrorystycznej. IRU i IUDż stały się swoistą akademią dżihadu, specjalizując się w pozyskiwaniu i szkoleniu radykałów islamskich z całego świata.
- Działalność IRU i IUDż w Afganistanie stwarza groźbę dalszej destabilizacji sytuacji wewnętrznej w tym kraju. Organizacje te stały się w Afganistanie *de facto* uzbeckim skrzydłem Talibanu, prowadząc aktywną działalność werbunkową i zbrojną w dotychczas spokojnych północnych częściach kraju. Ma to szczególne znaczenie w perspektywie planowanego na rok 2014 wycofania się sił ISAF z Afganistanu.
- Ewentualna eskalacja problemów wewnętrznych w krajach Azji Centralnej (postępująca islamizacja społeczeństw, frustracja społeczna, napięcia

wewnątrz elit, nierozwiązana kwestia sukcesji władzy) oraz słabości i nieefektywność struktur państwowych stwarzają dla IRU i IUDż możliwość realizacji ich celów. Pokazały to próby zaangażowania się tych organizacji w działalność rodzimego terroryzmu islamskiego w Kazachstanie po roku 2011. Destrukcyjny potencjał IRU i IUDż dla regionu jest potęgowany ich obecnością w północnym Afganistanie oraz spodziewanym spadkiem poziomu stabilności w Azji Centralnej po wycofaniu się sił ISAF w 2014 roku i nasileniem problemów wewnętrznych w krajach regionu.

- Sama groźba powrotu IRU i IUDż do Azji Centralnej ma daleko idące konsekwencje polityczne, gdyż wpisuje się w obawy elit państw regionu o jego stabilność po roku 2014 w kontekście próżni bezpieczeństwa, jaka wówczas powstanie. W wymiarze wewnętrznym przyczynia się do zacieśnienia kontroli nad społeczeństwem, walki z postępującą islamizacją oraz rzeczywistymi i domniemanymi przejawami radykalizmu islamskiego. W szerszym wymiarze geopolitycznym taka groźba jest wykorzystywana przez Rosję do realizacji jej interesów oraz przez Chiny do wzmocnienia obecności w regionie w wymiarze bezpieczeństwa. W perspektywie długoterminowej może pośrednio przyczynić się do wzrostu napięć wewnątrz regionu, jego militaryzacji oraz nasilenia rywalizacji mocarstw.

WSTĘP

Zbrojni radykałowie islamscy z Azji Centralnej przeszli długą ewolucję od ugrupowań działających na skalę lokalną w regionie w latach 90. do międzynarodowych organizacji terrorystycznych prowadzących działania na skalę globalną wraz z innymi islamskimi organizacjami terrorystycznymi. Ich obecna działalność i kształt są wielowymiarowe i skomplikowane, cechują się wszechstronną działalnością zbrojną, amorficznością strukturalną, mobilnością operacyjną oraz działalnością na wielu płaszczyznach i obszarach jednocześnie. Aby zrozumieć fenomen, niezbędne jest również poznanie ewolucji organizacji.

W Azji Centralnej istnieje szereg radykalnych środowisk islamskich, takich jak salafici, Dżamiat-e Tablig czy Hizb-ut Tahrir. Ze względu na ich w dużej mierze pokojowy (niezakładający prowadzenia działań zbrojnych) charakter lub marginalne znaczenie nie są one jednak przedmiotem niniejszego opracowania. Raport jest poświęcony działalności zorganizowanych zbrojnych radykałów islamskich z Azji Centralnej, skupionych obecnie wokół dwóch międzynarodowych organizacji terrorystycznych – Islamskiego Ruchu Uzbekistanu oraz Islamskiej Unii Dżihadu.

Raport bazuje na dotychczasowych opracowaniach, oficjalnych dokumentach i oświadczeniach rządowych, źródłach prasowych oraz informacjach pochodzących od samych tych organizacji. Są wśród nich komunikaty, materiały propagandowe czy wypowiedzi członków organizacji na internetowych forach dla dżihadystów. Ze względu na swój charakter materiały te często nie mają stałego adresu, a są cyrkulowane w Internecie, głównie na forach dla dżihadystów, z których część wymaga rejestracji w celu uzyskania dostępu.

I. RYS HISTORYCZNY ZBROJNEGO RADYKALIZMU ISLAMSKIEGO W AZJI CENTRALNEJ

Działalność zbrojnych radykałów islamskich z Azji Centralnej można podzielić na dwa okresy: pierwszy, obejmujący początki radykalizmu islamskiego i próby wykorzystania przez radykałów słabości państw regionu w pierwszej dekadzie po upadku ZSRR; oraz drugi, obejmujący okres po zamachach z 11 września 2001 roku i upadku talibów, kiedy radykałowie z Azji Centralnej zostali zmuszeni do dalszej ucieczki i odnalezienia się w nowych realiach, a ich wpływ na sytuację w regionie został zredukowany.

1. Początki zbrojnego radykalizmu islamskiego w regionie

Początki radykalizmu islamskiego w Azji Centralnej (a szerzej w całym ZSRR) sięgają lat 80. XX wieku, kiedy zaczął być odczuwalny kryzys komunizmu i społeczeństwa radzieckiego, dzięki *perestrojce* i *glasnosti* rozpowszechniła się atmosfera odprężenia i otwarcia na nowe idee. Dużą rolę odegrała również wojna w Afganistanie, w szczególności udział w niej żołnierzy z republik azjatyckich. Na tej fali z głębokiego ukrycia wyszło życie religijne, a w Dolinie Fergańskiej i Tadżykistanie zaczęły się pojawiać pierwsze nielegalne organizacje radykalne. Ich działalność miała konspiracyjny charakter i była ukierunkowana głównie na propagowanie nowego dla regionu rodzaju islamu oraz zwiększenie roli religii w życiu społecznym. Postulując odnowę życia religijnego, *de facto* stawały one w opozycji zarówno do tradycyjnego „ludowego” islamu, jak i oficjalnych struktur muzułmańskich w pełni kontrolowanych przez władze sowieckie. Inspiracją dla nich były fundamentalistyczne nurty rozwijające się w Pakistanie (ruch *deobandi*), w mniejszym stopniu dżihadzistów arabscy z ogarniętego wojną Afganistanu czy fundamentalistów irańscy. Poszukiwania te wpisane były w coraz bardziej burzliwe dyskusje wśród innych sowieckich (tatarskich, kaukaskich) muzułmanów, czego efektem było powołanie ogólnokrajowej Islamskiej Partii Odrodzenia i jej regionalnych oddziałów. Ambicje radykałów ewoluowały od wąskich kółek samokształceniowych przez postulaty reislamizacji społeczeństwa po postulaty przebudowy regionu w oparciu o tożsamość muzułmańską i szariat jako zasadniczy punkt odniesienia czy podstawę prawodawstwa.

Na początku lat 90. wraz z rozpadem Związku Radzieckiego, upadkiem ówczesnego systemu polityczno-społecznego w regionie, zanikiem państwa oraz załamaniem gospodarczym rola radykalnego islamu i swoboda działania radykałów zaczęły wzrastać. W przededniu wojny domowej w Tadżykistanie

(1992–1997) islamiści stali się jedną z sił tworzącej się opozycji, a w uzbeckiej Ferganie organizacje radykalne organizowały lokalne samorządy i milicje obywatelskie.

W owym okresie największą rolę odgrywali radykałowie w Tadżykistanie, gdzie po uzyskaniu niepodległości głęboki kryzys polityczny, społeczny i gospodarczy oraz zachwianie się równowagi pomiędzy rywalizującymi ze sobą klanami (rozumianymi jako nieformalne struktury regionalnych elit) doprowadziły do wojny domowej¹. Choć często przedstawiana jako konflikt ideologiczny: z postkomunistycznym rządem z jednej strony, a Zjednoczoną Opozycją Tadżycką (ZOT), składającą się z sił demokratycznych i islamistów, z drugiej, była to *de facto* wojna pomiędzy klanami. Rola ideologii, w tym radykalnego islamu, była wtórna w stosunku do politycznie, społecznie i ekonomicznie uwarunkowanych napięć między klanami, a próby rozszerzenia jej znaczenia (jak udział zagranicznych radykałów) nie powiodły się². W trakcie wojny opozycja nie zdołała przejąć władzy, a po zmianie sytuacji geopolitycznej³ strony podpisały porozumienie pokojowe w Moskwie, na mocy którego ZOT miał zostać włączony do struktur państwowych i otrzymać 30% stanowisk oraz rozpocząć legalną działalność polityczną jako Islamska Partia Odrodzenia Tadżykistanu (IPOT).

Inaczej wyglądała sytuacja w uzbeckiej Dolinie Fergańskiej, gdzie zanik państwa, kryzys społeczny i napięcia etniczne (czasami wiążące się z przemocą)⁴ spowodowały, że w 1991 roku na poziomie lokalnym powstała próżnia władzy, którą zapełniły organizacje islamistyczne. Największą z nich był Adolat (Sprawiedliwość) działający w Namanganie. Islamiści zorganizowali lokalne samorządy, a ochotnicze milicje islamskie patrolowały ulice i próbowały wymóc przestrzeganie szariatu. W przeciwieństwie do tadżyckich islamistów, którzy byli wówczas mniej radykalni w swych poglądach i bazowali na autorytecie

¹ Wojna domowa w Tadżykistanie trwała od 1992 do 1997 roku, pochłonęła do 100 tysięcy ofiar, a 1,2 mln osób zostało uchodźcami lub uchodźcami wewnętrznymi.

² Przykładem mogą być nieudane próby jordańskiego terrorysty Chattaba, przez pewien czas walczącego wraz ze swym niewielkim oddziałem po stronie ZOT.

³ Wzrost znaczenia talibów w Afganistanie (zdobycie Kabulu w roku 1996) spowodował, że wszyscy aktorzy zewnętrzni oddziałujący na sytuację w Tadżykistanie stali się zainteresowani stabilizacją sytuacji w tym kraju. W trakcie wojny domowej Rosja i Uzbekistan wspierały siły rządowe, a Iran i siły tadżyckie w Afganistanie (głównie Ahmad Szah Masud) wspierały ZOT.

⁴ Na przykład masakra Turków meschetyńskich w 1988 roku i konflikt kirgisko-uzbecki w 1990 roku, obydwie w kirgiskiej części Doliny Fergańskiej.

klanowym, przywódcy Adolat (Tohir Juldaszew i Dżuma Namangani⁵) byli młodzi i w działaniach kierowali się głównie własną, często pobieżną interpretacją islamu⁶. Po nieudanych próbach rozszerzenia działalności i włączenia się w struktury powstającego państwa⁷, dzięki okrzepnięciu władzy prezydenta Islama Karimowa na początku 1992 roku organizacje islamistyczne zostały przez władze uzbeckie zlikwidowane, a ich członkowie aresztowani bądź zmuszeni do ucieczki do ogarniętego już wojną domową Tadżykistanu. Część uciekinierów pod wodzą Namanganiego brała udział w walkach po stronie ZOT jako Batalion Namangański⁸, jednak ich rola była ograniczona i miała znaczenie jedynie na poziomie taktycznym.

2. Klęska zbrojnego radykalizmu islamskiego

Koniec wojny domowej w Tadżykistanie spowodował podział wśród islamistów – część opozycyjnych komendantów polowych przyjęła warunki porozumienia i weszła w skład struktur państwowych, a część zdecydowała się na kontynuowanie walk, kontrolując oddalone obszary na prowincji kraju lub uprawiając maruderstwo⁹. Władza centralna po umocnieniu się przedsięwzięła szereg kroków przeciwko resztkom komendantów polowych. Zostali oni albo zlikwidowani, albo zmuszeni do ukrycia się w kontrolowanym przez talibów Afganistanie. Uzbecy radykałowie osiedli w Tadżykistanie stali się wówczas jedyną autentyczną siłą zbrojnego radykalizmu islamskiego. Początkowo również wycofali się z walki zbrojnej, jednak już w 1998 roku Juldaszew i Namangani powołali do życia Islamski Ruch Uzbekistanu. Ruch stawiał sobie za cel obalenie reżimu Karimowa i stworzenie państwa islamskiego w Dolinie

⁵ Właściwie Dżumaboj Chodżajew, weteran sowieckiej interwencji w Afganistanie, po powrocie do ZSRR przyjął islam, znany bardziej pod swoim *nome de guerre*: Dżuma Namangani.

⁶ Do ograniczonej wiedzy o tym, czym jest islam i szariat, na owym etapie przyznał się nawet Juldaszew. Na podstawie wypowiedzi Juldaszewa w Obraszczeniu 1, dostępnym na: http://www.jundurrahmon.com/jundulloh_filmlar/rus_tili/obrashenie_1.avi

⁷ W kwietniu 1991 roku Juldaszew zaprosił Islama Karimowa, przywódcę wówczas jeszcze komunistycznego Uzbekistanu, do Namanganu, a w grudniu, już po ogłoszeniu niepodległości Uzbekistanu, doszło do spotkania, na którym Juldaszew zaprezentował sukcesy Adolatu w zaprowadzaniu porządku społecznego i zaproponował rozszerzenie działalności ugrupowania na resztę Doliny Fergańskiej, a docelowo na cały Uzbekistan. Spotkało się to z odmową i spowodowało późniejsze ostre działania Karimowa w zwalczaniu islamu w Uzbekistanie.

⁸ Do Tadżykistanu uciekły wówczas również całe rodziny, co spowodowało późniejszy podział ruchu na jednostki bojowe i elementy „cywilne”.

⁹ Przykładem mogą być komendanci polowi Mullo Abdullo i Ali Bedaki, którzy nie uznali porozumień pokojowych i kontynuowali walkę, jednak ich islamizm nie miał większego przełożenia na ich działalność.

Fergańskiej. Obecność Uzbeków w Tadżykistanie była wówczas tolerowana przez Duszanbe ze względu na wsparcie, jakiego udzielali im byli towarzysze broni, obecnie współrządzający krajem, oraz antytadżycką politykę Uzbekistanu (m.in. wsparcie przez Taszkent rebelii¹⁰ pułkownika Chudajbierdyjewa w roku 1998).

Presja Uzbekistanu na Tadżykistan (oskarżenia wobec IRU o dokonanie serii zamachów bombowych w Taszkencie w lutym 1999 roku, prawdopodobnie spreparowanych przez władze uzbeckie), jak i związki IRU z talibami spowodowały zmianę stanowiska władz w Duszanbe, które w 1999 roku zaczęły wywierać naciski na IRU, by ruch opuścił kraj. Formą ucieczki do przodu było podjęcie latem 1999 roku przez IRU próby destabilizacji regionu poprzez rajd na obwód batkeński w południowym Kirgistanie, na obrzeżach Doliny Fergańskiej. Celem rajdu było dotarcie do uzbeckiej części Fergany i wywołanie tam rewolucji islamskiej przeciwko Karimowowi. Nieliczni bojownicy IRU nie byli jednak w stanie pokonać sił kirgiskich, po kilkutygodniowych rozmowach został wynegocjowany nieformalny układ, na mocy którego IRU wycofało się i częściowo przeniosło do północnego Afganistanu zajętego przez talibów¹¹. W 2000 roku IRU ponowił próbę, wykorzystując większe siły, i tocząc walki również w Uzbekistanie, jednak i tym razem zakończyły się one klęską¹². Po drugim rajdzie batkeńskim ruch przeniósł się do Afganistanu, co politycznie i logistycznie wspierały Duszanbe i Moskwa (m.in. zaangażowanie środków rosyjskiej 201. dywizji stacjonującej w Tadżykistanie do wywozu bojowników IRU i ich rodzin)¹³.

Po przeniesieniu do Afganistanu IRU zyskał stałą infrastrukturę (np. obozy szkoleniowe) i przeistoczył się w organizację zrzeszającą nie tylko Uzbeków, lecz wszystkich islamskich radykałów z Azji Centralnej. IRU intensyfikowało wówczas kontakty z talibami, którzy dawali im dużą swobodę działania na północy Afganistanu w zamian za wsparcie w wojnie domowej przeciwko Sojuszowi Północnemu. IRU nawiązało również współpracę z międzynarodowymi organizacjami terrorystycznymi, takimi jak Al-Kaida, i innymi radykałami

¹⁰ Próba zbrojnego przejęcia władzy na północy kraju (w Chodżencie) w listopadzie 1998 roku przez byłego pułkownika armii tadżyckiej, Mahmuda Chudajbierdyjewa, wspieranego przez Uzbekistan.

¹¹ Siły IRU wynosiły około 300 ludzi.

¹² Siły IRU wynosiły około 600 ludzi, a walki toczyły się również na terytorium Uzbekistanu: w obwodzie surchandaryjskim i rejonie Jangiabadu, nieopodal Taszkontu.

¹³ Ahmed Rashid, *Jihad: The Rise of Militant Islam in Central Asia*, Yale University Press, 2002, s. 164.

korzystającymi z gościnności talibów, jak np. islamiści ujugurscy czy pakistańscy. W 2001 roku w trakcie amerykańskiej operacji Enduring Freedom wymierzonej w Al-Kaidę i wspierających ją talibów, IRU stanowił awangardę sił talibów na północy kraju, a Namangani został nawet wyznaczony na ich dowódcę. W wyniku walk ruch poniósł ciężkie straty¹⁴ i został zmuszony do ucieczki na Terytoria Plemienne w Pakistanie.

Fiasko rajdów batkeńskich w latach 1999 i 2000, a później rozbięcie sił talibów i IRU w ramach operacji Enduring Freedom w 2001 roku, zakończyło pierwszy etap działalności zbrojnej islamskich radykałów w Azji Centralnej. Charakteryzował się on próbami przejęcia władzy przez radykałów w wyniku rewolucji bądź działań militarnych, przy wykorzystaniu słabości nieokrzepłych jeszcze wtedy państw regionu. Jednak ani społeczne wsparcie, na które liczyli islamiści, ani siły ówczesnych radykałów nie okazały się wystarczająco duże, by móc obalić lokalne reżimy.

3. Przejawy radykalizmu islamskiego w Azji Centralnej po 2001 roku

Po 11 września 2001 roku drastycznie spada i zmienia się charakter aktywności radykałów islamskich w Azji Centralnej. Najbardziej aktywne środowiska (IRU) zostały zmuszone do przeniesienia się na obszary oddalone od regionu, oprócz odosobnionych prób kontynuowania działalności zbrojnej w Azji Centralnej (zamachy IUDż w 2004 roku¹⁵) ograniczyły się do propagandy i rekrutacji. Kontrastują z tym liczne doniesienia lokalnych władz o udziale radykalnych islamistów w szeregu incydentów, jakie miały miejsce w regionie od tego czasu. W części przypadków takie incydenty powstały wskutek narastających problemów społecznych bądź napięć etnicznych, a przypisywanie sprawczości organizacjom radykalnym było instrumentalnie wykorzystywane do walki z opozycją, zacieśniania kontroli państwa nad społeczeństwem oraz legitymizacji powyższych działań na arenie międzynarodowej. W innych zaś przypadkach (np. walki w Karateginie,

¹⁴ Sięgające około 50% oddziałów bojowych, zginął też jeden z przywódców i założycieli – Dżuma Namangani.

¹⁵ W marcu i kwietniu 2004 roku IUDż przeprowadziła ataki na cele rządowe w Taszkencie i Bucharze, co spotkało się ze stanowczą reakcją władz. W rezultacie zginęli głównie sami terroryści (33 na 47 ofiar). W lipcu tego samego roku organizacja dokonała zamachów samobójczych na ambasady USA i Izraela w Taszkencie (4 ofiary śmiertelne, w tym 2 zamachowców). Na podstawie: Ronald Sandree, Islamic Jihad Union, NEFA Foundation 2008. Dostępne na: <http://www.nefafoundation.org/file/FeaturedDocs/nefaijuoct08.pdf>

w Tadżykistanie w 2009 roku), wskutek konfrontacyjnych działań władz, dochodziło do starć z lokalnymi nieformalnymi ugrupowaniami o deklaracyjnie islamskim charakterze. Były to jednak przede wszystkim próby centrum podporządkowania sobie tych ugrupowań, a nie działalność zorganizowanych zbrojnych radykałów islamskich.

Za bunt przeciwko władzy, częściowo o podłożu religijnym, można uznać nieudaną rebelię w uzbeckim mieście Andiżan¹⁶, lecz nawet tu, pomimo kontekstu islamskiego, głównymi przyczynami były represyjna polityka władz i napięcia społeczne. Siłą napędową zająć byli natomiast wyznawcy tradycyjnych dla regionu nurtów islamu, a nie zbrojni radykałowie islamscy, w większości salafici. W maju 2005 roku w Andiżanie doszło do aresztowań przywódców cieszącej się popularnością nieformalnej grupy Akromija¹⁷. Doprowadziło to do protestów, które przerodziły się w szturm więzienia, gdzie ich przetrzymywano i opanowania miasta przez tłum. Po kilku dniach, 13 maja, władze wysłały do miasta wojska wewnętrzne, które otworzyły ogień do protestujących, zabijając, według różnych danych, od 800 do nawet 1500 osób. Po masakrze w Andiżanie padały oskarżenia wobec prezydenta Karimowa o sprowokowanie zająć, lecz niezależnie od prawdziwości tych zarzutów, wydarzenie to posłużyło władzom w Taszkencie do stłumienia niezadowolenia społecznego i pokazania społeczeństwu, że próby zmiany reżimu lub nawet wywarcia na niego wpływu (wydarzenia miały miejsce bezpośrednio po bezprecedensowej wówczas w regionie udanej rewolucji w Kirgistanie) będą spotykały się ze stanowczą reakcją władzy.

Jednym z przykładów aktywności zbrojnych radykałów islamskich w Azji Centralnej są natomiast wydarzenia w Kazachstanie zapoczątkowane w drugiej połowie 2011 roku i próby zbrojnych organizacji islamistycznych wpłynięcia na sytuację. W Kazachstanie doszło wówczas do niespotykanej w tym kraju serii zamachów terrorystycznych i aktów terroru (głównie w zachodniej części kraju) dokonanych w większości przez miejscowych salafitów. Były one spowodowane między innymi represjami ze strony władz wobec salafitów, którzy działali w sposób doraźny i niezorganizowany, nie były natomiast przejawem szerszej walki o islamizację kraju. Istniejące organizacje radykalne podjęły próby wpłynięcia na bieg wydarzeń, jednak prócz kilku przypadków nie można uznać, że miały znaczny wpływ na przebieg zająć. Pomimo ograniczonej

¹⁶ Na mniejszą skalę również w sąsiednich miejscowościach.

¹⁷ Była to nieformalna grupa biznesowo-religijna, o mocnym rysie sufickim.

skali zajęć i ich efektów zainteresowanie się zbrojnych radykałów islamskich Kazachstanem stanowi nową, niepokojącą jakość¹⁸.

4. Zbrojni radykałowie islamscy z Azji Centralnej w Pakistanie

Po 2001 roku aktywność radykałów islamskich spadła. Zbrojni radykałowie islamscy z Azji Centralnej (skupieni wówczas w IRU) nie przestali jednak istnieć. Po rozbiciu w Afganistanie udzielających im schronienia talibów członkowie IRU uciekli na pakistańskie Terytoria Plemienne (głównie do Waziristanu). Ruch znalazł się wówczas w ciężkim położeniu: w trakcie walk ruch poniósł znaczące straty, a w rezultacie ucieczki oddalił się od swoich tradycyjnych obszarów działań – wykorzeniony i pozbawiony środków umożliwiających mu funkcjonowanie jako organizacja. Pomimo tak trudnej sytuacji zbrojni radykałowie islamscy z Azji Centralnej zdołali się zaadaptować do nowej rzeczywistości, a po pewnym czasie, pomimo trudności (m.in. podział w IRU), zaczęli nawet odnosić sukcesy. Kontynuacja działalności zbrojnej na nowym obszarze była jedyną możliwością przetrwania¹⁹.

Juldaszew, jedyny pozostały przy życiu przywódca IRU, początkowo skupił się głównie na odtwarzaniu zdolności ruchu do działania w Południowym Waziristanie. Odbudowywano struktury dowódcze, zapewniano nowe źródła finansowania (początkowo była to głównie uprawa roli przez członków ruchu)²⁰, odnowiono działalność rekrutacyjną ochotników z Azji Centralnej oraz zabezpieczano przychylność wpływowych pasztuńskich klanów, m.in. poprzez zawieranie małżeństw czy wygłaszanie przez Juldaszewa (który nauczył się języka paszto) kazań w miejscowych meczetach²¹.

Strategia ta umożliwiła przetrwanie ruchu i restaurację jego zdolności do działania, lecz spowodowała również jego trwałe wrośnięcie w skomplikowaną

¹⁸ Szerzej zob.: rozdz. IV pkt 3. Azja Centralna i Rosja.

¹⁹ Członkowie IRU nie mogli się przenieść w inne miejsce lub powrócić do ojczyzny, co prawda po ogłoszonej przez Karimowa amnestii w 2002 roku nieznaczna część bojowników wróciła do Uzbekistanu, lecz byli oni często ofiarami prześladowań; <http://www.fergana-news.com/article.php?id=4348>

²⁰ IRU nie składało się wówczas, ani nie składa się obecnie, wyłącznie z bojowników, ale również z ich rodzin.

²¹ Witter David, Uzbek militancy in Pakistan's tribal region, Institute for the Study of War 2011. Dostępne pod adresem: http://www.understandingwar.org/sites/default/files/BackgroundunderIMU_28Jan.pdf

i dynamiczną rzeczywistość pakistańskich Terytoriów Plemiennych, z ich zróżnicowaniem plemiennym i klanowym, rozgrywkami pakistańskich służb i armii oraz obecnością innych wpływowych aktorów, jak np. grup kryminalnych (m.in. mafii przemytniczych) czy organizacji terrorystycznych (głównie arabskiej Al-Kaidy). Miało to znaczny wpływ na dalszą działalność IRU – gdy Pakistan, pod naciskami USA, podjął próby oczyszczania Południowego Waziristanu z zagranicznych bojowników i elementów pasztuńskich wrogich Islamabadowi²², IRU wraz ze sprzymierzonymi z nim siłami pasztuńskimi zaczął być zwalczany z pełną siłą²³. Juldaszew uznał wówczas, że został zdradzony przez Islamabad²⁴ i jako imperatyw przetrwania przyjął strategię walki z siłami pakistańskimi i dalsze włączenie się IRU w wewnętrzną pasztuńską układankę polityczną. Siłom pakistańskim nigdy nie udało się pokonać IRU bezpośrednio, lecz ruch ponosił w walce z nimi dotkliwe straty i kilkakrotnie był zmuszony do zmiany lokalizacji oraz patrona – Islamabad umiejętnie rozgrywał lokalne animozje²⁵. Sytuacja ta uległa zmianie dopiero po śmierci Juldaszewa w 2009 roku²⁶, gdy władzę w ruchu objęło młode pokolenie przywódców²⁷, a działalność ruchu przyjęła obecny kształt (zob.: rozdz. II. Współczesny profil zbrojnych radykałów islamskich).

²² Spowodowane to było strategią, jaką po 11 września 2001 roku przyjął prezydent Pervez Muszaraf – skrytemu wspieraniu talibów przy jednoczesnej walce z niepodporządkowanymi i często wrogimi sobie lokalnymi przywódcami pasztuńskimi. Umożliwiło to balansowanie pomiędzy zobowiązaniami wobec USA a naciskami ze strony armii i wywiadu (ISI), by wspierać dawnych sojuszników – talibów. Na podstawie: Zahid Hussain, *Frontline Pakistan. The path to catastrophe and killing of Benazir Bhutto*, Penguin Books 2008, s. 36, 43 i 46.

²³ Pierwsze nieznaczące próby walki z IRU pojawiły się już w 2002 roku, lecz wtedy bojownicy ruchu nie podejmowali walki i ukrywali się przed siłami pakistańskimi, a pierwsze starcia miały miejsce w 2004 roku. Witter, *op. cit.*

²⁴ Juldaszew w latach 1995–1998 przebywał w Pakistanie, prawdopodobnie utrzymując tam kontakty z ISI, również część bojowników i dowództwa IRU została wywieziona w 2001 roku z oblężonego przez Sojusz Północny Kunduzu przez pakistańskie lotnictwo (tak zwany *airlift of evil*). Na podstawie: Ahmed Rashid, *op. cit.*, s. 140 i Ahmed Rashid, *Descent into Chaos. How the war against Islamic extremism is being lost in Pakistan, Afghanistan and Central Asia*, Penguin Books, 2008, s. 92.

²⁵ Początkowo IRU był wspierany przez klany plemienia Wazir, po 2004 roku nastąpił podział i część klanów owego plemienia wystąpiła przeciwko IRU, czego kulminacją była „uzbecka wojna” w 2007 roku, po której ruch ponownie zmienił patrona (na ugrupowanie Tehrik-e Taliban-e Pakistan).

²⁶ Juldaszew zginął 27 sierpnia 2009 roku w wyniku ataku amerykańskiego samolotu bezpilotowego, przeprowadzonego na prośbę szefa sztabu pakistańskiej armii, generała Kayani (na podstawie ujawnionej amerykańskiej depechy, dostępnej na: <http://wikileaks.org/cable/2009/02/09ISLAMABAD365.html#>).

²⁷ Usman Odil i jego zastępca, Kirgiz Abbas Mansur.

Od początku pobytu IRU w Pakistanie nie wszyscy członkowie ruchu zgodzili się z antypakistańską strategią Juldaszewa, której rezultatem było wycofanie się ze zbrojnej działalności w Azji Centralnej. Część bojowników, głównie związanych z Namanganim, uznawała, że należy kontynuować walkę w Azji Centralnej i w 2004 roku (według niektórych źródeł już w 2002 roku²⁸) Nadżymin Dżalolow i Suhail Buranow wraz z częścią zwolenników wystąpili z IRU i powołali do życia nową, mniejszą organizację – Islamską Unię Dżihadu²⁹. IUDż sprzymierzyła się ze wspieraną przez ISI siecią Haqqani (w zamian za patronat zaczęła wraz z nią walczyć przeciwko siłom NATO w Afganistanie). W roku 2004 przeprowadziła serię zamachów terrorystycznych w Uzbekistanie. Zamachy nie przyniosły spodziewanego efektu, natomiast ze względu na stopień inwigilacji i kontroli społeczeństwa w Uzbekistanie były skomplikowane oraz kosztowne. Wówczas również IUDż na jakiś czas porzuciła idee prowadzenia dżihadu w Azji Centralnej i skoncentrowała się na walce u boku talibów w Afganistanie oraz współpracy z międzynarodowymi organizacjami terrorystycznymi (głównie Al-Kaidą) w rekrutacji i szkoleniu radykałów z Europy Zachodniej, w czym organizacja zaczęła odnosić sukcesy (np. werbunek około 80 obywateli niemieckich)³⁰.

²⁸ Sandree, *op. cit.*

²⁹ Tamże.

³⁰ Szerzej zob.: rozdz. IV, pkt 4. Europa i działania globalne.

II. WSPÓŁCZESNY PROFIL ZBROJNYCH RADYKAŁÓW ISLAMSKICH

Obecnie zbrojni radykałowie islamscy są skupieni wokół dwóch odrębnych, aczkolwiek podobnych i współpracujących ze sobą organizacji – Islamskiego Ruchu Uzbekistanu i Islamskiej Unii Dżihadu. Organizacje te pomimo swojego centralnoazjatyckiego rodowodu i charakteru stanowią część siatki międzynarodowego terroryzmu, skupionego wokół Al-Kaidy³¹ i bazującego w Pakistanie. Członkami tych organizacji są islamscy radykałowie nie tylko z Azji Centralnej, ale także z pozostałych krajów byłego ZSRR, Afganistanu, Azji Południowej, Turcji, a nawet Europy Zachodniej. Również działalność, w tym terrorystyczna, tych organizacji rozwinęła się na globalną skalę, wykraczając poza tradycyjny region zainteresowania.

1. Liczebność i skład etniczny

Prawdopodobnie liczebność IRU wynosi około 10 tysięcy ludzi, w tym około 3 tysiące bojowników³², natomiast IUDż jest znacznie mniejsza: liczy kilkuset do tysiąca bojowników³³. Istnieje szereg problemów z określeniem liczebności IRU i IUDż – duży przepływ ochotników przez obozy szkoleniowe, amorfizm strukturalny i częsty brak formalnej przynależności do organizacji³⁴ oraz fakt, że organizacje te składają się z dwóch elementów: zbrojnego (aktywnych bojowników) oraz „cywilnego” – rodzin, kobiet, starców oraz dzieci.

Skład etniczny IRU i IUDż jest zróżnicowany, a w ich szeregach obok bojowników z Azji Centralnej³⁵ walczą Afgańczycy (głównie Uzbekcy, ale również Turkmeni i Tadżycy), obywatele Rosji³⁶, Ujgurzy, Turcy, ochotnicy z Europy Zachodniej, głównie z Niemiec i Francji (zarówno emigranci z krajów

³¹ Tak zwanej core Al Qaeda – nielicznej, kadrowej organizacji terrorystycznej skupiającej arabskich radykałów muzułmańskich bazujących w Pakistanie, lecz patronujących szeregowi organizacji na całym świecie tak zwanych Al Qaeda franchise, jak np. Al-Kaidą na Półwyspie Arabskim czy Al-Kaidą w islamskim Maghrebie. Główną siłą Al-Kaidy w Pakistanie jest jej zdolność do pozyskiwania finansowania.

³² http://www.longwarjournal.org/archives/2011/06/special_operations_f_4.php

³³ Sandree, *op. cit.*

³⁴ Dotyczy to w szczególności bojowników IRU w Afganistanie. Szerzej zob. rozdz. III, pkt 2. Amorficzność strukturalna i mobilność operacyjna.

³⁵ Głównie z Uzbekistanu, Kirgistanu i Tadżykistanu, ale również z Kazachstanu i Turkmenistanu. Na podstawie materiałów publikowanych IRU, dostępnych na <http://www.furqon.com/>

³⁶ Głównie Tatarzy, ale także ochotnicy z Kaukazu (pomimo spekulacji na ten temat, brak jest Czeczenów) i nawet etniczni Rosjanie, konwertyci na islam. Tamże.

muzułmańskich, jak i etniczni Niemcy, konwertyci na islam), nieliczni Pasztuni z Pakistanu, a nawet Amerykanie, Birmańczycy i Indonezyjczycy. Na podstawie dostępnych danych³⁷ można stwierdzić, że obecnie trzon ruchu stanowią bojownicy z Azji Centralnej i Afganistanu, a spośród pozostałych grup wyróżniają się obywatele Niemiec (nawet ponad 200 osób w IRU i IUDŻ)³⁸ oraz Rosji (kilkadziesiąt osób).

2. Przywódcy

Pomimo obecności w IRU i IUDŻ wielu narodowości, Uzbegy nadal odgrywają kluczową rolę w kształtowaniu kierunku działalności organizacji i to oni zostają amirami (przywódcami) tych organizacji, nad którymi sprawują władzę w sposób autorytarny.

Po śmierci Juldaszewa w 2009 roku amirem IRU został jego zięć i zastępca, Usman Odil³⁹, który nadał obecny kształt działalności organizacji. Po śmierci Usmana Odila w 2012 roku przywództwo przejął Usman Gazi⁴⁰ (znany wcześniej jako Abdulfatah Ahmadij), który kontynuuje działania rozpoczęte przez poprzednika, pochodzi z Uzbekistanu, a w przeszłości był również jednym z zastępców Juldaszewa⁴¹.

Przywódcą IUDŻ jest obecnie Abdullah Fatih, pochodzący również z Uzbekistanu, który objął władzę po zabitym w 2009 roku twórcy organizacji, Nadżmidinie Dżalolowie (w przeszłości związanym z jednym z twórców IRU, Namanganim)⁴².

³⁷ Opublikowana przez IRU lista męczenników ruchu w 2011 roku zawiera 87 nazwisk, z czego 64 pochodzi z Afganistanu, a jedynie 20 z Azji Centralnej. Ze względu na charakter działań IRU w 2011 roku; proporcji tych nie da się wprost przełożyć na skalę całej organizacji. <http://furqon.com/2011-09-16-11-34-50.html>

³⁸ <http://www.spiegel.de/international/world/disillusioned-german-islamists-returning-home-to-germany-a-844799.html>

³⁹ http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=39900&tx_ttnews%5BbackPid%5D=7&cHash=36ef48745coc3eedb9b79c033675b084

⁴⁰ Tamże.

⁴¹ Na podstawie filmu IRU *Tiema Mudżachieda*, dostępnego na: http://www.jundurrahmon.com/jundulloh_filmlar/rus_tili/tema-mujahida-1.avi

⁴² Oświadczenie IUDŻ dostępne na: <http://www.ansar1.info/showthread.php?t=13863> oraz Sandree, *op. cit.*

3. Program

W wymiarze programowym akcentowane są kwestie polityczne, a islam odgrywa rolę drugoplanową, aczkolwiek ważną. Za swój naczelny cel IRU i IUDż stawiają utworzenie islamskiego państwa w Azji Centralnej⁴³. W ostatnich latach w ideologii IRU/IUDż pojawiły się również kwestie walki z szeroko pojmowanym Zachodem, co jest rezultatem wpływu międzynarodowych organizacji terrorystycznych⁴⁴. Kwestie *stricte* religijne, np. teologiczne, w przeciwieństwie do innych islamskich organizacji terrorystycznych, nie są szeroko omawiane, a w szeregach ruchu są wyznawcy różnych nurtów w islamie sunnickim⁴⁵ (szerzej zob. rozdz. III, pkt 3. Uniwersalizacja i globalizacja terroryzmu islamskiego). Obydwie organizacje uznają działalność terrorystyczną, wymierzoną również w cele cywilne, za usprawiedliwioną i odpowiedni środek walki, taki sam jak walka zbrojna przeciwko siłom zbrojnym⁴⁶.

4. Kierunki działalności

Działalność IRU i IUDż cechuje się dużą różnorodnością środków i daleko idącą mobilnością operacyjną. Organizacje te potrafią operować całą gamą środków, poczynając od działań terrorystycznych, poprzez dywersyjno-partyzanckie, na regularnych działaniach zbrojnych kończąc. Ich działalność jest również rozproszona geograficznie: IRU i IUDż bazują w Pakistanie, prowadzą zarówno walkę w Afganistanie, jak i działalność terrorystyczną na skalę globalną.

IRU i IUDż utrzymują całą infrastrukturę organizacyjną (dowództwo, obozy szkoleniowe, rodziny bojowników itd.) w Północnym Waziristanie w Pakistanie – IRU w regionie Miram Szach, a IUDż w Mir Ali⁴⁷. Odbywa się to dzięki przyjęciu patronatu sieci Haqqani i pozwala zapewnić relatywnie bezpieczną

⁴³ Film IRU Znamja Dżihada, dostępny na: http://www.jundurrahmon.com/jundulloh_film-lar/rus_tili/znamya_jihada.avi

⁴⁴ Widoczne w propagandzie IRU/IUDż, np. http://www.jhuf.net/showthread.php?17737-JundAllah-Studio-Der_Koing_Lowe-Abu-Ibraheem-Al-Alman

⁴⁵ Oficjalnie IRU jest organizacją sunnicką, uznającą chanaficki maschab (wykładnię prawa), rozpowszechnioną w Azji Centralnej, a w wymiarze teologicznym (Akida) uznającą nauczania imama Ata Hawi (*sic*), lecz zarówno wypowiedzi przywódców ruchu, jak i praktyka pokazują, że organizacja jest otwarta na wszystkich radykałów sunnickich. Źródło: Tiema Mudżachieda 1.

⁴⁶ Tamże.

⁴⁷ Witter David, *op. cit.*, dostępne na: http://www.understandingwar.org/sites/default/files/BackgrounderIMU_web.pdf

pracę tyłów organizacji. Strategicznym kierunkiem działalności IRU i IUDż jest natomiast walka w Północnym Afganistanie, gdzie IRU stało się *de facto* uzbeckim skrzydłem talibów⁴⁸ i stwarza poważne zagrożenie dla sił afgańskich oraz ISAF⁴⁹.

Jednocześnie IRU i IUDż prowadzą działalność terrorystyczną poza tradycyjnym regionem zainteresowania (Azja Centralna, Afganistan, Waziristan) – organizacje te wyspecjalizowały się przede wszystkim w propagandzie, werbunku i szkoleniu islamskich radykałów z Europy Zachodniej (w szczególności z Niemiec). Działalność ta prowadzona jest zarówno samodzielnie (w celu pozyskania ochotników lub środków finansowych), jak i jako podwykonawstwo dla innych organizacji terrorystycznych (głównie szkolenie). Były jednak przypadki działalności tych ugrupowań również w Rosji, Azji Południowo-Wschodniej, a nawet próba przeprowadzenia ataku w USA⁵⁰ (szerzej zob. rozdz. IV. Obszary działalności zbrojnych radykałów islamskich z Azji Centralnej).

5. Finansowanie działalności

Finansowanie działalności zbrojnych radykałów z Azji Centralnej odbywa się z różnych źródeł, które można podzielić na trzy podstawowe kategorie.

Do pierwszej należy działalność gospodarcza organizacji i ich członków na Terytoriach Plemiennych w Pakistanie. Jest to głównie rolnictwo, ale również handel i usługi budowlane⁵¹. Organizacje te są również zaangażowane w handel narkotykami z Afganistanu⁵².

Do drugiej można zaliczyć pomoc finansową od innych organizacji terrorystycznych, głównie Al-Kaidy, otrzymywaną w zamian za realizację przez IRU i IUDż wspólnych projektów⁵³.

⁴⁸ Rozumianych jako siły walczące w Afganistanie przeciwko siłom afgańskim i ISAF, podległe tak zwanej Queta Szura pod przewodnictwem Mułły Omara, przywódcy i twórcy ruchu.

⁴⁹ Feitt Andrew, Countering the IMU in Afghanistan, *Small Wars Journal*, dostępne na: <http://smallwarsjournal.com/blog/journal/docs-temp/386-feitt.pdf>

⁵⁰ http://www.rferl.org/content/uzbekistan_united_states_obama_islamic_movement/244-80474.html

⁵¹ Na podstawie opisu działalności gospodarczej członków IRU w filmie Qaboilda nima gap? 6, dostępnym na: http://www.jundurrahmon.com/jundulloh_filmlar/qaboilda6.avi

⁵² <http://www.rus-obr.ru/ru-web/2965>

⁵³ Dotyczy to głównie szkolenia bojowników, ale również wspólnych akcji terrorystycznych.

Trzecią kategorią są środki finansowe pochodzące od członków i sympatyków tych organizacji – zarówno przyjeżdżających do Waziristanu, jak i żyjących za granicą i wysyłających pieniądze do Pakistanu. Ostatnie dotyczy głównie radykałów islamskich zamieszkujących w Europie (były przypadki tego typu działalności m.in. w Niemczech⁵⁴, Francji⁵⁵ czy Holandii⁵⁶), lecz również w Rosji⁵⁷, a nawet w Stanach Zjednoczonych⁵⁸.

6. Współpraca z innymi organizacjami terrorystycznymi

Radykałowie islamscy z Azji Centralnej aktywnie współpracują z innymi organizacjami terrorystycznymi, wśród których do najważniejszych należą: Al-Kaida, sieć Haqqani⁵⁹ i afgańscy talibowie. Waziristan Północny to miejsce, gdzie spotykają się ze sobą różne terrorystyczne środowiska i organizacje. To swego rodzaju Mekka islamskich radykałów z całego świata. Taka styczność, a także wspólnota celów sprawiają, że organizacje te blisko ze sobą współpracują. Grupy dokonują wymiany informacji i doświadczeń, następuje przepływ ludzi pomiędzy organizacjami, kwitnie współpraca finansowa. Poszczególne organizacje mogą się specjalizować w konkretnych aspektach działalności terrorystycznej. Należy jednak pamiętać, że konkretne sojusze i powiązania na tym obszarze są płynne, a specyfika działalności tych organizacji pokazuje, że w krótkim okresie mogą ze sobą zarówno intensywnie współpracować, jak i walczyć. Podobnie jest z ich relacją z Pakistanem – podczas gdy bardziej radykalne islamskie kręgi wewnątrz ISI⁶⁰ je wspierają, władze cywilne, lub na-

⁵⁴ <http://tribune.com.pk/story/345977/trial-opens-in-germany-of-suspected-militant-brothers/>

⁵⁵ <http://www.rferl.org/content/france-trial-10-alleged-imu-supporters/24788580.html>

⁵⁶ Tamże.

⁵⁷ <http://www.rus-obr.ru/ru-web/2965>

⁵⁸ http://www.rferl.org/content/uzbekistan_united_states_obama_islamic_movement/2448-0474.html

⁵⁹ Sieć Haqqani – organizacja terrorystyczno-biznesowa założona w trakcie walki z siłami sowieckimi w Afganistanie przez Dżalaluddina Haqqani. Obecnie kierowana przez jego syna Siradžuddina Haqqani, prowadzi szeroko zakrojoną działalność zbrojną i terrorystyczną we wschodnim Afganistanie oraz posiada szereg prosperujących firm. Działalność jej jest kontrolowana przez pakistański wywiad ISI, który używa jej do realizacji własnych celów w Afganistanie. Na podstawie: Dressler Jeffrey, The Haqqani Network – a strategic threat, Institute for Study of War, Waszyngton 2012, dostępne na: http://www.understandingwar.org/sites/default/files/Haqqani_StrategicThreatweb_29MAR_o.pdf oraz przesłuchanie przed Kongresem szefa Połączonych Sztabów USA admirała Mike’a Mullena, dostępne na: <http://armed-services.senate.gov/statemnt/2011/09%20September/Mullen%2009-22-11.pdf>

⁶⁰ Inter Services Intelligence – najbardziej wpływowa agencja wywiadowcza w Pakistanie, teoretycznie podlegająca Sztabowi Generalnemu, jednak w praktyce mająca własne cele

wet armia, mogą zwalczać, a organizacje terrorystyczne prowadzić działania przeciw nim.

W przypadku IRU i IUDż taka współpraca polega na przeprowadzaniu wspólnych akcji z innymi organizacjami⁶¹, jak i prowadzeniu działalności w Europie Zachodniej i szkoleniu bojowym radykałów islamskich z całego świata, częściowo na rzecz w dużej mierze kadrowej Al-Kaidy⁶². Organizacje te uczestniczą również w działaniach zbrojnych w północnym Afganistanie na rzecz afgańskich talibów i wchodzącej w skład tak zwanej Quetta Szury⁶³ sieci Haqqani. IRU w przeszłości współpracował również intensywnie z Tehrik-e Taliban-e Pakistan, tak zwanymi „pakistańskimi talibami”, obecnie widoczne są próby odnowienia współpracy między nimi⁶⁴.

i strategię, prowadząca własną, niezależną od wojska i władz cywilnych politykę. Głównymi obszarami jej działalności jest Afganistan i Kaszmir, gdzie utrzymuje szereg zależnych od siebie organizacji terrorystycznych. ISI nie jest monolityczna – istnieje w niej kilka ugrupowań, między innymi skrzydło radykalnie islamskie, wspierające islamskie organizacje terrorystyczne. Najprawdopodobniej właśnie to środowisko było odpowiedzialne za ukrywanie Osamy bin Ladena w Abbottabadzie – http://www.jamestown.org/uploads/media/TM_009_Issue47.pdf

⁶¹ Np. atak na bazę w Bagram, największą amerykańską bazę w Afganistanie, w lipcu 2010. Opisany w filmie IRU Fidali Ali, dostępnym na: http://www.jundurrahmon.com/junduloh_filmlar/ali_mergan_russian.avi

⁶² Witter, *op. cit.*

⁶³ Quetta Szura – zgromadzenie najważniejszych przywódców talibów, sformowane po klęsce w Afganistanie przez przywódcę ruchu Mułłę Omara w pakistańskim mieście Quetta.

⁶⁴ <http://www.ansar1.info/showthread.php?t=44576>

III. CHARAKTERYSTYKA DZIAŁALNOŚCI RADYKAŁÓW ISLAMSKICH Z AZJI CENTRALNEJ

Działalność zbrojnych radykałów islamskich skupionych wokół Islamskiego Ruchu Uzbekistanu i Islamskiej Unii Dżihadu jest wielowymiarowa. Dowodzi nie tylko rozwiniętych zdolności adaptacyjnych tych organizacji, lecz także ogólnej dynamiki daleko idących zmian w funkcjonowaniu islamskich organizacji terrorystycznych. Do pierwszej kategorii można przede wszystkim zaliczyć wszechstronność w sferze działalności zbrojnej (szeroki wachlarz środków, jakimi te organizacje się posługują), amorficzność strukturalną (m.in. przepływy ludzi pomiędzy poszczególnymi środowiskami i organizacjami terrorystycznymi) oraz mobilność operacyjną – zdolność do prowadzenia działalności na wielu różnych, odległych od siebie teatrach działań. W drugiej kategorii wyróżniają się wzmożona współpraca pomiędzy organizacjami, prowadząca m.in. do daleko idącej specjalizacji poszczególnych organizacji; oraz globalizacja i cyfryzacja terroryzmu islamskiego – ułatwiająca kontakt różnych środowisk i prowadzenie radykalizacji i rekrutacji islamistów na całym świecie.

1. Wszechstronność działalności zbrojnej

Istotą aktywności IRU i IUDż są ich działania zbrojne. Organizacje te wykazały się zdolnością do prowadzenia różnorodnych działań zbrojnych, co wskazuje na ich umiejętności adaptacyjne, jak również demonstrować skalę zagrożeń z nimi związanych. IRU i IUDż są w stanie prowadzić regularne działania zbrojne (np. walki w Południowym Waziristanie w 2007 roku⁶⁵), działania dywersyjno-partyzanckie (rajdy w Kirgistanie w 1999 i 2000, działalność w Afganistanie), jak również całe spektrum działań *stricto* terrorystycznych. Wśród nich są m.in. ataki z użyciem improwizowanych ładunków wybuchowych (tak zwane IED, głównie stosowane w Pakistanie⁶⁶), ataki z użyciem IED umieszczonych w pojazdach (tak zwane VBIED, używane w Pakistanie i Afganistanie, IRU i IUDż wykazują się w tej dziedzinie dużą innowacyjnością)⁶⁷, ataki sa-

⁶⁵ Nazywane w Pakistanie „uzbecką wojną” starcia pomiędzy lokalnymi pasztuńskimi oddziałami wspieranymi przez armię pakistańską a siłami IRU i sprzymierzonymi z nim klanami pasztuńskimi; http://www.longwarjournal.org/archives/2007/04/the_talibans_interne.php

⁶⁶ Widoczne m.in. w materiałach publikowanych przez IRU, m.in. Wiesti iz Pakistana 2; http://furqon.com/images/stories/videos/fbp2_russian.avi

⁶⁷ Duże doświadczenie bojowe IRU i IUDż oraz pozyskiwanie członków posiadających odpowiednie wykształcenie techniczne (np. elektryczne) pozwalają tym organizacjom na konstruowanie skomplikowanych urządzeń tego typu. Tamże.

mobójcze (z reguły wymierzone przeciwko przedstawicielom władz⁶⁸, ale nie tylko: np. atak na amerykański Provincial Reconstruction Team w Pandższirze w 2011 roku⁶⁹) dokonywane również przez kobiety⁷⁰ oraz samobójcze rajdy (podobne to tego przeprowadzonego przez Laszkar-e Taiba w Bombaju w 2008 roku, tak zwane Mombay-style attacks⁷¹) wykonane przez IRU i IUDż m.in. w Afganistanie – przeciwko bazie w Bagram w 2010 roku, ale również planowane w kilku miejscach w Europie⁷².

Islamski Ruch Uzbekistanu i Islamska Unia Dżihadu posługują się również szerokim arsenałem broni i wyposażenia. Organizacje te oprócz broni strzeleckiej i materiałów wybuchowych (oraz środków ich produkcji) dysponują moździerzami, wielkokalibrowymi karabinami maszynowymi, działami bezodrzutowymi, pociskami raketowymi BM-1, a także ich kopiami własnej produkcji⁷³. Bojownicy IRU i IUDż korzystają również ze współczesnego sprzętu wojskowego, np. noktowizorów i kamizelek kuloodpornych, hełmów kewlarowych czy zaawansowanych systemów łączności, co nie jest częste wśród organizacji terrorystycznych⁷⁴.

Szczególną cechą działalności zbrojnej IRU i IUDż jest wysoki poziom wyszkolenia bojowników i stosowanie skomplikowanych taktyk bojowych. IRU zostało stworzone przez ludzi, którzy byli weteranami wojny w Afganistanie lub przynajmniej odbyli służbę wojskową w ZSRR, w trakcie której przeszli stosowne szkolenia. W późniejszej działalności ruchu szkolenie bojowe nowych

⁶⁸ Tamże.

⁶⁹ <http://tribune.com.pk/story/274646/suicide-attack-on-afghanistan-us-facility-kills-two/> oraz oświadczenie IRU: <http://furqon.com/2011-09-08-02-30-52/2011-11-20-17-32-45/184-2011-11-25-07-03-24.html>

⁷⁰ IRU i IUDż aktywnie angażują do swoich działań kobiety. Na podstawie materiałów IRU: film *Nastawlenije siestior* dostępny na: <http://furqon.com/images/stories/videos/nastavlenyas.avi>; oświadczenia IRU potwierdzające atak samobójczy w 2012 roku dokonany przez kobietę, dostępne na: <http://www.jhuf.net/showthread.php?17955>; oraz http://www.longwarjournal.org/archives/2012/11/pro-taliban_pakistan.php

⁷¹ Ataki polegające na użyciu przez bojowników najpierw broni strzeleckiej do maksymalizacji liczby ofiar, a dopiero później samobójczym użyciu materiałów wybuchowych. Pierwszy raz na szeroką skalę miały miejsce w Bombaju w 2008 roku; http://www.longwarjournal.org/archives/2008/11/analysis_mumbai_atta.php

⁷² <http://www.guardian.co.uk/world/2010/sep/29/terror-attack-plot-europe-foiled>

⁷³ Na podstawie materiałów opublikowanych przez IRU i IUDż, np. *Wiesti iż Pakistana 2, Qaboilda nima gap? 2* (dostępnym na: http://www.jundurrahmon.com/jundulloh_filmlar/qaboilda2.avi), *Qaboilda nima gap? 3* (dostępnym na: http://www.jundurrahmon.com/jundulloh_filmlar/qaboilda3.avi).

⁷⁴ Feitt, *op. cit.*

członków pozostało wzorowane na tym, jakie jest przeprowadzane w regularnych siłach zbrojnych⁷⁵. Podobnie taktyka prowadzenia działań zbrojnych (w tym zwiad i planowanie) została zaczerpnięta od tej stosowanej w armii i jest przez IRU i IUDż stale udoskonalana. IRU i IUDż prowadzą również szkolenia dzieci członków organizacji, a IRU ma nawet własną medresę, gdzie dzieci są poddawane indoktrynacji i przechodzą szkolenie wojskowe⁷⁶.

Powyższe czynniki sprawiają, że zbrojni islamscy radykałowie z Azji Centralnej na poziomie taktycznym okazali się poważnym przeciwnikiem dla sił koalicji w Afganistanie⁷⁷, a także atrakcyjnym podwykonawcą (głównie w zakresie szkolenia) dla pozostałych islamskich organizacji terrorystycznych (przede wszystkim Al-Kaidy; szerzej zob. rozdz. III, pkt 3. Uniwersalizacja terroryzmu islamskiego).

2. Amorficzność strukturalna i mobilność operacyjna

Ważną cechą działalności IRU i IUDż jest ich daleko idąca amorficzność strukturalna i mobilność operacyjna – zdolność do zmiany sposobu funkcjonowania organizacji i przenoszenia jej działalności na nowe obszary. Na zjawisko to składa się kilka czynników, takich jak: brak utrwalonej i jednolitej dla całej organizacji struktury dowódczej, brak jednolitego modelu przynależności do organizacji oraz łatwość przepływu osób pomiędzy organizacjami terrorystycznymi. Stwarza to dla zbrojnych radykałów islamskich z Azji Centralnej możliwości prowadzenia działań na szerszą niż regionalna skalę i oddziaływania na coraz więcej nowych środowisk, przy jednoczesnym zachowaniu centralnoazjatyckiego charakteru i sterowalności organizacji.

Islamski Ruch Uzbekistanu i Islamska Unia Dżihadu nie mają jednolitej struktury organizacyjnej – co dotyczy się nie tylko zmian w strukturze zachodzących wraz z ewolucją tych organizacji, ale przede wszystkim ich wewnętrznego strukturalnego zróżnicowania i mobilności w jego obrębie. Całość oparta jest głównie na powiązaniach personalnych, co sprzyja zadaniowemu zarządzaniu ludźmi i oddziałami według aktualnych potrzeb organizacji, bez konieczności

⁷⁵ Między innymi musztra, ćwiczenia fizyczne, szkolenia w zakresie broni strzeleckiej, materiałów wybuchowych, nawigacji, łączności czy taktycznych umiejętności zespołowych. Na podstawie materiałów IRU: Tiema Mudżachieda 1, Znamja Dżihada, oraz Qaboilda nima gap? 8 (dostępnym na: http://www.jundurrahmon.com/jundulloh_filmlar/qaboilda8.avi).

⁷⁶ Medresa imienia Abdullaha ibn Zubajra. Na podstawie: Quaboilda nima gap? 8.

⁷⁷ Feitt, *op. cit.*

formalizowania jej struktury w jednolitą formę, za to z możliwością łatwego wprowadzenia nagłych zmian w razie zaistnienia takiej konieczności. Ułatwia to również skuteczne prowadzenie zróżnicowanej działalności na oddalonych od siebie teatrach operacyjnych i szybkie otwieranie nowych⁷⁸.

Islamski Ruch Uzbekistanu i Islamska Unia Dżihadu nie mają również jednolitego modelu przynależności do organizacji. W skład tych organizacji wchodzi zarówno osoby całkowicie poświęcone ich działalności – swojego rodzaju „bojownicy na pełen etat”, jak i te, które jedynie wspierają działalność organizacji. Część z osób wspomagających lub nawet walczących dla IRU i IUDż być może nie jest nawet świadoma swojej przynależności do tych organizacji, co dotyczy przede wszystkim afgańskich Uzbeków walczących pod dowództwem IRU na północy Afganistanu⁷⁹. Przepływ ludzi pomiędzy poszczególnymi organizacjami terrorystycznymi działającymi w Waziristanie dodatkowo potęguje amorficzność strukturalną IRU i IUDż. Fenomen ten polega na wysyłaniu przez organizacje terrorystyczne swoich członków do innych organizacji, dla realizacji wspólnych celów. W przypadku IRU i IUDż dotyczy to głównie członków Al-Kaidy, którzy w szeregach IRU i IUDż mają większe możliwości działania w ramach wspólnych projektów⁸⁰.

Całość powoduje, że IRU i IUDż są organizacjami bardzo zróżnicowanymi wewnątrz. Obecnie składają się one zarówno z otwarcie działających oddziałów i infrastruktury, podległych bezpośrednio amirowi (IRU i IUDż w Waziristanie)⁸¹; oddziałów działających na tym samym obszarze niezależnie od siebie, lecz koordynowanych przez amira z Waziristanu (np. IRU w północnym Afganistanie)⁸²; jak i zakonspirowanych komórek ukierunkowanych na jeden

⁷⁸ Na podstawie analizy biografii członków i opisu sytuacji wewnątrz ruchu w materiałach publikowanych przez IRU w postaci oświadczeń, list i materiałów audiowizualnych, publikowanych na internetowych forach dżihadowskich.

⁷⁹ Islamski Ruch Uzbekistanu funkcjonuje tam pod stosunkowo neutralnymi nazwami, takimi jak Uzbek Dżamiati/Uzbek Harikati (Grupa/Ruch Uzbecki) lub Islomi Harikati (Ruch Islamski). Również Islamska Unia Dżihadu jest znana jako Dżamiat Islomi (Grupa Islamska) i Dżihad Dżamiati (Grupa Dżihadu).

⁸⁰ Np. współdziałanie przy planowaniu niedoszłych ataków w Europie w 2010 roku (szerzej zob.: rozdz. IV, pkt 4. Europa i działania globalne) lub przejścia Moezeddina Garsallaoui z Al-Kaidy do IUDż (szerzej zob.: rozdz. IV, pkt 3. Azja Centralna i Rosja); http://www.longwarjournal.org/archives/2012/10/jund_al_khilafah_emi.php

⁸¹ Qaboilda nima gap? 2.

⁸² Giustozzi Antonio, Reuter Christoph, The Northern Front. The Afghan insurgency spreading beyond the Pashtuns, Afghanistan Analysts Network 2010. Dostępne na: <http://aan-afghanistan.com/uploads/20100629AGCR-TheNorthernFront1.pdf>

rodzaj działalności (np. pozyskiwanie ludzi lub środków), utrzymujących łączność z centralą organizacji, lecz cieszących się dużą niezależnością w działaniu (np. komórki w Azji Centralnej, Rosji czy Niemczech)⁸³. Dochodzą do tego jeszcze poszczególne osoby działające na rzecz IRU i IUDż, często mające z tymi organizacjami bardzo ograniczony kontakt (Europa, USA, Azja Południowo-Wschodnia)⁸⁴. Taki model działania pozwala na efektywne wykorzystanie dostępnych zasobów przez IRU i IUDż, utrudnia walkę z nimi, a jednocześnie nie przekłada się na brak sterowalności tych organizacji.

3. Uniwersalizacja i globalizacja terroryzmu islamskiego

Uniwersalizacja i globalizacja terroryzmu islamskiego są procesami, które dotyczą prawie wszystkich organizacji tego typu, IRU i IUDż nie są wyjątkiem. Procesy te polegają na zwiększaniu się zależności pomiędzy islamskimi organizacjami terrorystycznymi, rozszerzeniu się społecznej bazy rekrutacyjnej i wsparcia dla tych organizacji (oraz możliwości dotarcia do niej), a także różnorodnych metod (nie tylko zbrojnych), jakie te organizacje mogą wykorzystywać w swojej działalności (m.in. poprzez otwarcie się na technologie cyfrowe). Jest to możliwe dzięki redefinicji celów (globalny obszar aktywności) i odejściu od struktury scentralizowanej na rzecz struktur sieciowych – elastycznych, otwartych na współpracę z partnerami zewnętrznymi i zdecydowanie bardziej efektywnych. W przypadku IRU i IUDż jest to szczególnie widoczne, a organizacje te pełnią w systemie światowego dżihadu rolę swoistej akademii dżihadu rekrutujących i szkolących radykałów islamskich z państw odległych od ich tradycyjnego regionu zainteresowania.

Wzrost współpracy międzynarodowych islamskich organizacji terrorystycznych doprowadził do powstania systemu współzależności, którego podstawową cechą jest specjalizacja poszczególnych organizacji. W przypadku organizacji działających na pograniczu Afganistanu i Pakistanu wygląda to w sposób następujący – lokalne organizacje udzielają schronienia międzynarodowym organizacjom terrorystycznym (dla których brak własnego terytorium jest istotnym problemem), w zamian otrzymując wsparcie finansowe (od Al-Kaidy) lub pomoc w działaniach zbrojnych (od IRU i IUDż). Międzynarodowe organizacje terrorystyczne współpracują na analogicznych zasadach. Posiadająca znaczne środki pochodzące głównie od darczyńców z państw Zatoki Perskiej,

⁸³ Na podstawie opisów schwytanych komórek. Np. <http://www.fergananews.com/news/20667>

⁸⁴ Np. przypadek Ulugbeka Kodirowa w Stanach Zjednoczonych; http://www.rferl.org/content/uzbekistan_united_states_obama_islamic_movement/24480474.html

lecz niewielka liczebnie Al-Kaida, wspiera finansowo działalność IRU i IUDż. Natomiast te organizacje realizują wspólne cele, prowadząc działalność propagandową, rekrutację i szkolenia radykałów islamskich, głównie, lecz nie tylko, z Europy⁸⁵ (szerzej zob.: rozdz. IV, pkt 3. Europa i działania globalne). Dla radykałów islamskich z Azji Centralnej jest to również element zwiększania własnej podmiotowości (działania odbywają się pod ich szyldem, a nie szyldem Al-Kaidy) oraz prestiżu i atrakcyjności organizacji (co ułatwia dalsze pozyskiwanie ochotników).

Ważnym elementem procesu uniwersalizacji terroryzmu islamskiego jest jego cyfryzacja i rozpowszechnienie. Zjawiska te są ze sobą sprzężone – z jednej strony poprzez wzrost znaczenia radykalnego islamu na świecie zwiększa się potencjalne zaplecze społeczne dla działalności islamskich organizacji terrorystycznych. Z drugiej strony dzięki szerokiemu wykorzystaniu przez te organizacje narzędzi cyfrowych, nie tylko mają one możliwość dotarcia do radykałów i ich rekrutacji, ale również przyczynienia się do intensyfikacji samego procesu radykalizacji. Wykorzystanie Internetu sprawiło też, że członkowie geograficznie odległych od siebie islamskich organizacji terrorystycznych mogą się wymieniać ideami i doświadczeniem, a islamscy radykałowie z całego świata mogą bez trudu nawiązać z nimi kontakt.

Islamski Ruch Uzbekistanu i Islamska Unia Dżihadu są na tym polu bardzo aktywne, posługują się szeroką gamą środków i podejmują działania nastawione na efekt w wielu miejscach jednocześnie. Organizacje te mają własne strony internetowe⁸⁶, są aktywne na internetowych forach dla dżihadistów⁸⁷, portalach społecznościowych⁸⁸ oraz produkują i publikują audiowizualne materiały propagandowe w różnych językach⁸⁹. O skali zjawiska mogą świadczyć liczby: IRU do tej pory stworzyło około 170 filmów propagandowych w ponad

⁸⁵ Witter, *op. cit.*

⁸⁶ IRU – <http://www.furqon.com/>, <http://www.jundurrahmon.com>, IUDż – <http://www.sehadetzamani.com>, <http://sodiqlar.info> – strony internetowe służą do dystrybucji materiałów organizacji, jednak są obiektem częstych ataków hakerskich i blokad, stąd większe użycie przez IRU i IUDż forów internetowych.

⁸⁷ Np. na największym anglojęzycznym forum dżihadowskim Ansar al Muajahideen (<http://www.ansari.info>) czy Jamia Hafsa Forum (<http://www.jhuf.net/forum.php>).

⁸⁸ Np. aktywność na portalu Facebook: <https://www.facebook.com/mujohid> czy <https://www.facebook.com/abumuhammad.buxoriy>. Wysoka aktywność na YouTube, np. <https://www.youtube.com/watch?v=X2GT1OD8Nmo>, <https://www.youtube.com/watch?v=JYnegsPQhX4>

⁸⁹ IRU i IUDż mają własne wytwórnie filmów propagandowych – Jundullah Studio (IRU) i Badr al-Tawheed (IUDż), które zajmują się produkcją i dystrybucją materiałów propagandowych, głównie filmów, ale również plików dźwiękowych.

10 językach, z czego około 20 po angielsku, 20 po rosyjsku i nawet ponad 30 po niemiecku, ale są one również tłumaczone m.in. na francuski, indonezyjski, birmański, urdu czy arabski⁹⁰. Działania IRU i IUDż w tym zakresie są obliczone nie tylko na pozyskanie radykałów islamskich z krajów Europy (głównie z Niemiec), Azji Południowo-Wschodniej czy nawet Stanów Zjednoczonych⁹¹, ale również na radykalizację (a później również werbunek) ludności muzułmańskiej w Azji Centralnej⁹². W przypadku Azji Centralnej IRU i IUDż udało się wypracować mechanizm dystrybucji materiałów propagandowych pozwalający na obejście blokady i kontroli Internetu obowiązujących w wielu krajach regionu⁹³.

Procesowi uniwersalizacji sprzyjają również wewnętrzne uwarunkowania IRU i IUDż. Organizacje te nie mają sprecyzowanych ram ideologiczno-teologicznych wewnątrz walczącego radykalnego islamu sunnickiego⁹⁴. Pozwala to na dotarcie do radykałów z różnych środowisk i inkorporację licznych wątków ideologicznych, bez konieczności koncentracji lub opowiadania się za jednym⁹⁵. W propagandzie IRU i IUDż przeplatają się wątki walki z reżimem Karimowa⁹⁶, zepsuciem zachodniej cywilizacji⁹⁷, zdradą islamu przez cywilne władze pakistańskie⁹⁸, walki z siłami ISAF w Afganistanie⁹⁹ lub nawet kwestie prześladowania muzułmańskiego ludu Rohingja przez juntę wojskową w Birmie¹⁰⁰. W dużej mierze to dzięki takiemu podejściu możliwy jest opisywany

⁹⁰ Na podstawie listy filmów dostępnych na stronie IRU (<http://furqon.com/2011-09-08-02-37-00.html>) oraz tych publikowanych na forach dżihadowskich.

⁹¹ Radykalizacja przez Internet społeczności uzbeckiej w USA.

⁹² Obecność dużej liczby materiałów propagandowych po uzbecku czy tadżycku, ale również po rosyjsku.

⁹³ Polegający na umieszczaniu w sieci filmów po rosyjsku, uzbecku i tadżycku w formacie 3gp przeznaczonym dla telefonów komórkowych. Taki film zostaje ściągnięty z sieci w kraju bez blokady Internetu, a następnie udostępniany za pomocą protokołu Bluetooth.

⁹⁴ Na podstawie wypowiedzi przywódców IRU w Obraszczenijsa 1.

⁹⁵ W szeregach IRU i IUDż są islamiści wyznający nieradykalne nurty wewnątrz sunnickiego islamu (np. chanafici), jak i inne doktryny teologiczne, w tym także radykalne, np. salafizm czy deobandyzm. Również społeczne pochodzenie członków tych organizacji jest zróżnicowane – pomimo pewnej wspólnoty celów, niemiecki salafita, centralnoazjatycki islamista i birmański imam mają odmienne poglądy i sposób postrzegania świata.

⁹⁶ Obraszczenijsa 1.

⁹⁷ Film propagandowy IRU Der Muster Muslim, dostępny na: http://furqon.com/images/stories/videos/der_muster_muslim.avi

⁹⁸ <http://www.ansari.info/showthread.php?t=44576>

⁹⁹ <http://ahyaislam.com/showthread.php?t=634>

¹⁰⁰ [http://www.jhuf.net/showthread.php?16775-IMU-Jundullah-Studio-presents-A-Lost-People-\(about-the-Tragedies-of-Burma\)-Al-Mufti-Abu-Dharr-Azzaam-\(Hafidhahullaah\)](http://www.jhuf.net/showthread.php?16775-IMU-Jundullah-Studio-presents-A-Lost-People-(about-the-Tragedies-of-Burma)-Al-Mufti-Abu-Dharr-Azzaam-(Hafidhahullaah))

wcześniej amorfizm geograficzny IRU i IUDż. Niesie to ze sobą również pewne ograniczenia dla obu organizacji, jak np. brak możliwości bezpośredniego wykorzystywania problem tych kwestii, w których występują animozje pomiędzy grupami reprezentowanymi w IRU i IUDż, np. kwestii etnicznych¹⁰¹.

¹⁰¹ Przykładem tego może być niemożność wykorzystania przez IRU i IUDż do swoich celów chaosu, jaki powstał na południu Kirgistanu w trakcie konfliktu etnicznego pomiędzy Kirgizami i Uzbekami w 2010 roku. Pomimo spekulacji na temat potencjalnego zaangażowania się IRU po stronie uzbeckiej, organizacja ta, ze względu na wewnętrzną logikę działania i obecność Kirgizów w IRU (nawet na najwyższych szczeblach - wówczas dowódcą pionu zbrojnego był Kirgiz - Abbas Mansur; Wiesti iz Pakistana 2), ograniczyła się do lakonicznego komunikatu, w którym potępiła przemoc pomiędzy muzułmanami.

IV. OBSZARY DZIAŁALNOŚCI ZBROJNYCH RADYKAŁÓW ISLAMSKICH Z AZJI CENTRALNEJ

Islamski Ruch Uzbekistanu i Islamska Unia Dżihadu prowadzą działalność na kilku, oddalonych od siebie obszarach jednocześnie, co jest przejawem ich mobilności operacyjnej. Na każdym z tych obszarów działalność zbrojnych radykałów islamskich z Azji Centralnej ma inne uwarunkowania, przebiega w odmienny sposób i spotyka się z różnymi reakcjami ze strony pozostałych aktorów. Do najważniejszych obszarów działalności IRU i IUDż można zaliczyć Afganistan, Azję Centralną (wraz z Rosją) oraz Europę Zachodnią (ale również inne państwa, np. USA).

1. Afganistan

Afganistan jest podstawowym, strategicznym obszarem działalności Islamskiego Ruchu Uzbekistanu i Islamskiej Unii Dżihadu. Organizacje te prowadzą działalność rekrutacyjną i zbrojną na północy kraju, gdzie są *de facto* uzbeckim skrzydłem Talibanu. Obecność IRU i IUDż na północy Afganistanu stwarza zagrożenie dla misji ISAF i władz w Kabulu, jak również jest problematyczna dla państw Azji Centralnej, Chin i Rosji.

Ze względu na swoją wielkość prym w działalności w Afganistanie wiedzie IRU, któremu udało się przenieść rebelię przeciwko władzom w Kabulu i misji ISAF na tereny zamieszkałe przez mniejszości etniczne. Talibowie nie byli w stanie tego przeprowadzić ze względu na silną pasztuńską afiliację ruchu, podczas gdy w większości uzbecki IRU był w stanie przeprowadzić radykalizację i rekrutację miejscowych Uzbeków, a w mniejszym stopniu Turkmenów i Tadżyków, i wykorzystać ich do walki zbrojnej¹⁰². IUDż początkowo prowadziła działalność zbrojną u boku talibów na południu kraju, a obecnie współdziała również z IRU na północy kraju¹⁰³.

Walki z udziałem IRU toczyły się dotychczas głównie w prowincjach: Kunduz, Tachar, Balch, Baghlan, Samangan, Dżozdżan, Farjab, Badachschan oraz Badghis; graniczących z Turkmenistanem, Uzbekistanem i Tadżykistanem¹⁰⁴.

¹⁰² Giustozzi, Reuter, *op. cit.*

¹⁰³ Na podstawie materiałów publikowanych przez IUDż, które pokazują walki bojowników tej organizacji w Afganistanie.

¹⁰⁴ Na podstawie komunikatów ISAF (dostępnych na: <http://www.isaf.nato.int/article/isaf-releases/index.php>) oraz materiałów publikowanych przez IRU i IUDż, np. <http://www.ansari.info/showthread.php?t=14438>

Modus operandi IRU w Afganistanie jest rekrutacja członków z miejscowych mniejszości etnicznych do walki zbrojnej, którą kierują weterani IRU pochodzący z krajów Azji Centralnej, również z centrali IRU w Waziristanie pochodzą eksperci od m.in. łączności, materiałów wybuchowych itd.¹⁰⁵ Działalność zbrojna IRU w Afganistanie obejmuje regularne walki z utrzymaniem zajętego terenu¹⁰⁶, działania partyzancko-dywersyjne, jak próby zajęcia zbiorników wodnych w prowincji Fariab¹⁰⁷ lub szerokie zastosowanie improwizowanych ładunków wybuchowych przeciwko siłom afgańskim i ISAF, a także działalność terrorystyczna (liczne ataki samobójcze)¹⁰⁸. Na północy Afganistanu, podobnie jak i w innych częściach kraju objętych rebelią, istnieje terenowa administracja cieni¹⁰⁹. Jej przywódcy pochodzą często z IRU, jednak nie są w pełni niezależni, a działają w szerszej strukturze administracji cieni zarządzanej bezpośrednio przez talibów¹¹⁰. IRU wykazało się również zdolnością przeprowadzania ataków w prowincjach tradycyjnie wrogich talibom i siłom z nimi sprzymierzonym, o czym świadczą np. dwa ataki dokonane przez IRU w Pandższirze¹¹¹ (IRU jako jedyna organizacja dokonała ataków w tej prowincji).

Walka z IRU w dotychczas spokojnych częściach Afganistanu ze względu na uwarunkowania społeczno-polityczne jest poważnym wyzwaniem dla sił ISAF i władz afgańskich. Obecnie elita społeczności uzbeckiej i tadżyckiej w Afganistanie jest podzielona i nie ma jednego, niekontestowanego i wyrazistego przywódcy wśród owych mniejszości. Umożliwia to IRU zagospodarowanie frustracji części afgańskich Uzbeków, a nawet Tadżyków, którzy w latach 1996–2001 stanowili trzon sił walczących z talibami. Stwarza to niebezpieczeństwo nie tylko dla władz lokalnych, ale również rządu w Kabulu i sił ISAF, gdyż we wszystkich kalkulacjach to właśnie północ kraju miała być neutralna lub wręcz służyć wsparciem dla rządu w Kabulu. Konieczność walki z IRU nie tylko odciąża siły

¹⁰⁵ Feitt, *op. cit.*

¹⁰⁶ Np. walki w prowincji Badachschan w maju 2013, <http://www.fergananews.com/news/20639>

¹⁰⁷ <http://www.fergananews.com/news/20639>

¹⁰⁸ Z reguły wymierzone przeciwko przedstawicielom lokalnych władz i struktur siłowych. Np. zamach na szefa policji w prowincji Kunduz w marcu 2011 roku; <http://www.tolnews.com/en/afghanistan/2106-kunduz-police-chief-killed-in-suicide-attack>

¹⁰⁹ Alternatywne struktury państwowe Talibanu, obejmujące m.in. własnych gubernatorów, system sądowniczy i podatkowy czy siły porządkowe.

¹¹⁰ <http://www.aljazeera.com/indepth/features/2013/04/20134910314648770.html>

¹¹¹ Zamachy w październiku 2011 oraz w maju 2013; <http://tribune.com.pk/story/274646/suicide-attack-on-afghanistan-us-facility-kills-two/> oraz <http://www.jhuf.net/showthread.php?18108-Islamic-Movement-of-Uzbekistan-Notification-of-Martyrdom-Operation-in-the-center-of-Panjsher-Afghanistan>

od walki z talibami na południu i wschodzie kraju, ale również stwarza potencjalnie możliwość szerszego wykorzystania mniejszości narodowych w rebelii przeciwko władzom w Kabulu (szerzej zob. rozdz. V. Perspektywy). O wysiłkach, jakie siły USA i ISAF wkładają w zwalczanie IRU na północy Afganistanu, może świadczyć intensyfikacja rajdów przeciwko regionalnym dowódcom i specjalistom z IRU – przez pierwsze pięć miesięcy 2013 roku miało miejsce 26 rajdów (w zeszłym roku mniej niż 20), które są kluczowym elementem strategii zwalczania IRU w Afganistanie¹¹². Kolejnym ważnym elementem tej strategii jest trwająca kampania amerykańskich ataków przy użyciu samolotów bezzałogowych na cele IRU i IUDż (przywódcy oraz infrastruktura) w Waziristanie¹¹³.

2. Konsekwencje regionalne działalności IRU w Afganistanie

Obecność IRU na północy Afganistanu jest bardzo problematyczna dla graniczących z Afganistanem państw Azji Centralnej, ale również dla Chin i pośrednio Rosji. Państwa Azji Centralnej obawiają się przede wszystkim powtórzenia prób wtargnięcia do regionu zbrojnych radykałów islamskich z IRU (w szczególności po planowanym wycofaniu się sił ISAF w 2014 roku), ale również zgubnego wpływu tej organizacji na swoje coraz bardziej zislamizowane społeczeństwa¹¹⁴. Dotychczas IRU nie przejawiało zainteresowania podejmowaniem bezpośredniej działalności zbrojnej w Azji Centralnej (co nie oznacza, że ten trend utrzyma się w przyszłości), mimo to reżimy tych krajów przypisują IRU sprawstwo szeregu zająć na swoim terytorium¹¹⁵ i aktywnie wykorzystują widmo powrotu IRU do walki z islamem w swoich krajach, jak i do uzasadnienia otrzymania pomocy (w tym wojskowej) od USA, państw zachodnich, Rosji i Chin¹¹⁶.

¹¹² Na podstawie oświadczeń ISAF, dostępnych na <http://www.isaf.nato.int/article/isaf-releases/index.php>

¹¹³ To właśnie w wyniku ataków amerykańskich samolotów bezzałogowych zabici zostali przywódcy IRU: Juldaszew, Usman Odil, Abbas Mansur, jak również inni członkowie organizacji, w tym także z Europy.

¹¹⁴ Proces islamizacji społeczeństw w Azji Centralnej dotyczy wszystkich państw regionu i jest postrzegany jako zagrożenie przez władze, które próbują z nim walczyć, co widać np. w Uzbekistanie (np. działania szefa administracji obwodu andiżańskiego, <http://www.centrasia.ru/person2.php?st=1160886886>) i Tadżykistanie (np. zakaz wstępu niepełnoletnich do meczetów, <http://tribune.com.pk/story/224080/tajikistan-bans-muslim-youths-from-praying-in-mosques/>).

¹¹⁵ Np. przypisywanie IRU wywołania starć w Karateginie w 2009 roku, http://www.longwar-journal.org/archives/2010/09/suicide_bomber_strik_5.php

¹¹⁶ <http://www.opensocietyfoundations.org/reports/us-military-aid-central-asia-1999-2009-security-priorities-trump-human-rights-and-diplomacy>

Działalność IRU w Afganistanie wzmacnia również obawy Chin co do stabilności Sinkiangu i Azji Centralnej. Chiny obawiają się przede wszystkim wzrostu radykalizmu islamskiego i separatyzmu ujgurskiego w zachodniej prowincji Sinkiang oraz intensyfikacji działalności zbrojnych islamistów ujgurskich z Islamskiego Ruchu Wschodniego Turkiestanu¹¹⁷, przebywających obecnie w Waziristanie i mających długoletni i bliski kontakt z IRU i IUDż¹¹⁸. Zagrożeniem dla Chin jest również rozlanie się na terytorium chińskie ewentualnego konfliktu w Azji Centralnej. W celu zniwelowania niekorzystnego wpływu sytuacji w Afganistanie (w tym działalności IRU i IUDż) Chiny podjęły szereg kroków, by zintensyfikować współpracę wojskową z państwami regionu, również w ramach Szanghajskiej Organizacji Współpracy¹¹⁹.

Dla Rosji, która traktuje Azję Centralną jako swoją strefę wpływów, działalność IRU w Afganistanie jest zarazem szansą, jak i wyzwaniem. Doraźnie Moskwa instrumentalnie używa widma powrotu IRU do realizacji swoich interesów w regionie. Długoterminowo, zbrojna obecność IRU w Afganistanie jest dla Rosji niebezpieczna, ze względu na związaną z nią groźbę destabilizacji państw Azji Centralnej. Szczególnie narażone są najsłabsze państwa regionu – Tadżykistan i Kirgistan, z którymi Rosja jest związana sojuszem w ramach OUBZ i gdzie jest obecna wojskowo. Ewentualne podjęcie przez IRU walki zbrojnej w tych krajach mogłoby wymagać od Rosji militarnego zaangażowania się w konflikt, czego Moskwa wolałaby uniknąć¹²⁰.

Ciekawym, aczkolwiek marginalnym zjawiskiem jest polityka Iranu wobec walki IRU w Afganistanie. Iran w przeszłości krótkotrwale udzielił schronienia członkom IRU po klęsce talibów w 2001 roku¹²¹, a istnieją dowody na to, że obecnie również na niewielką skalę wspiera ruch w działalności zbrojnej w Afganistanie¹²². Jest to jednak element szerszej zmiany strategii wobec

¹¹⁷ Islamski Ruch Wschodniego Turkiestanu lub Islamska Partia Turkiestanu – islamska organizacja terrorystyczna powstała w 1997 roku, zrzeszająca głównie Ujgurów, jej celem jest utworzenie państwa islamskiego na terenach ujgurskich w Chinach. Obecnie bazuje w Waziristanie, jest ściśle powiązana z IRU i IUDż i prowadzi zarówno walki w Afganistanie (na niewielką skalę), jak i działalność terrorystyczną w Chinach.

¹¹⁸ Obraszczenia 1 oraz <http://www.cfr.org/china/east-turkestan-islamic-movement-etim/p9179>

¹¹⁹ http://www.orkum.ru/arc/lib/2010_04_15.pdf

¹²⁰ Pokazał to konflikt etniczny w południowym Kirgistanie w 2010 roku, kiedy ze strony kirgiskiej padały prośby o interwencję rosyjskich sił w ramach OUBZ, lecz władze Federacji Rosyjskiej wolały nie ryzykować zaangażowania własnych sił; <http://lenta.ru/news/2010/06/12/refuse/>

¹²¹ <http://www.fergananews.com/article.php?id=4348>

¹²² http://www.longwarjournal.org/archives/2010/09/senior_islamic_movem_2.php

talibów i ich sojuszników, w przeszłości zwalczanych przez Iran, a obecnie w ograniczony sposób wspieranych, by zaszkodzić USA w realizacji polityki w Afganistanie¹²³.

3. Azja Centralna i Rosja

Działalność Islamskiego Ruchu Uzbekistanu i Islamskiej Unii Dżihadu w Azji Centralnej, a szerzej również w Rosji, jest głównie obliczona na radykalizację i werbunek nowych członków. Organizacje te nie prowadzą bezpośredniej działalności zbrojnej w tych krajach. Niepokojącym wyjątkiem są jednak próby zaangażowania się IUDż w przejawy terroryzmu islamskiego w Kazachstanie po 2011 roku – poprzez podporządkowanie miejscowych zatamizowanych radykałów islamskich swojej kontroli.

Dla IRU i IUDż na obecnym etapie Azja Centralna jest przede wszystkim źródłem nowych rekrutów. Sprzyja temu postępująca islamizacja społeczeństw Azji Centralnej, jednak problemem jest w większości autorytarny, lub wręcz totalitarny, charakter systemów władzy w państwach regionu, które prowadzą walkę z islamem. Organizacje te mają w krajach Azji Centralnej sieć komórek, których działalność jest ukierunkowana na radykalizację muzułmanów i w konsekwencji ich werbunek¹²⁴. Najmocniej tego typu działalność prowadzona jest w Tadżykistanie i Kirgistanie (gdzie istnieje połączenie słabości struktur państwowych z rosnącą liczbą osób praktykujących islam), a najslabiej w Uzbekistanie i Turkmenistanie, gdzie totalitarna władza, stopień kontroli nad społeczeństwem i zamknięty charakter państwa znacząco ograniczają (lecz nie eliminują¹²⁵) zdolności IRU i IUDż.

Terenem działalności IRU i IUDż jest również Rosja. Ma to związek głównie z obecnością w Rosji kilku milionów migrantów zarobkowych z państw Azji Centralnej (głównie Uzbekistanu i Tadżykistanu, w mniejszym stopniu Kirgistanu), wśród których organizacje te prowadzą aktywną działalność werbunkową¹²⁶. Ułatwia to islamizacja emigrantów w Rosji, co jest rezultatem ich sy-

¹²³ Na podstawie raportu amerykańskiego Departamentu Stanu państw wspierających terroryzm, dostępne na: <http://www.state.gov/j/ct/rls/crt/2010/170260.htm>

¹²⁴ Istnienie takich komórek potwierdzają zarówno sami radykałowie (na podstawie Fidali Ali), jak i wskazują na to aresztowania ich członków przez władze (np. w Tadżykistanie w styczniu 2013 roku; <http://www.rferl.org/content/tajikistan-imu/24825405.html>).

¹²⁵ W IRU i IUDż nadal są Turkmeni i Uzbegy. Na podstawie Qaboilda nima gap 3.

¹²⁶ <http://www.fergananews.com/news.php?id=17739> oraz opublikowane przez IRU zeznania członka organizacji, zwerbowanego w Rosji (w: Fidali Ali).

tuacji społecznej, ataków ze strony rosyjskich środowisk nacjonalistycznych i wpływów islamistów z muzułmańskich republik Kaukazu Północnego. IRU i IUDż prowadzą na niewielką skalę również działalność rekrutacyjną wśród rosyjskich radykałów islamskich (głównie Tatarów, ale również innych narodowości, m.in. Baszkirów, a nawet rosyjskich konwertytów na islam)¹²⁷, czemu sprzyja proces radykalizacji rosyjskich muzułmanów¹²⁸. Potencjalnie istnieje również możliwość rekrutacji przez IRU i IUDż Tatarów Krymskich (zważywszy na ich związki z Azją Centralną i postępującą islamizację), jednak brak jest obecnie na to dowodów.

Sam proces radykalizacji i werbunku jest długotrwały i składa się z kilku etapów. Pierwszym jest radykalizacja przyszłego rekruta, bez ujawnienia przynależności do organizacji terrorystycznej¹²⁹. Drugim jest przekonanie takiej osoby do konieczności migracji (*hidżry*) na teren, gdzie szariat jest podstawowym prawem i konieczności prowadzenia dżihadu, a dopiero wówczas ujawnienie przynależności do danej organizacji¹³⁰. Końcowym etapem jest operacja przerzutu ochotnika wraz z rodziną (oraz oszczędnościami) do Waziristanu, gdzie przed wstąpieniem w szeregi organizacji podlega kontroli kontrwywiadowczej¹³¹ i przechodzi gruntowne przeszkolenie. Sama podróż do Pakistanu podzielona jest na kilka etapów, z reguły przez Turcję i Iran (znacznie rzadziej kraje Zatoki Perskiej), natomiast nigdy nie bezpośrednio¹³².

Niebezpieczną nowością są próby wykorzystania przez organizacje terrorystyczne napięć i wstrząsów wywołanych oddolnie przez miejscowych radykałów islamskich. Przykładem tego są próby podłączenia się Islamskiej Unii Dżihadu (a pośrednio również Al-Kaidy) pod przejawy terroryzmu w Kazachstanie po 2011 roku, w których brali udział rodzimi radykałowie islamscy. Jednocześnie brak zaangażowania się IRU i IUDż w krwawy konflikt etniczny pomiędzy Uzbekami i Kirgizami na południu Kirgistanu w 2010 roku pokazał ograniczenia tych organizacji w wykorzystaniu do swych celów konfliktów etnicznych obecnych w regionie.

¹²⁷ <http://www.fergananews.com/news/20667>

¹²⁸ <http://www.golos-ameriki.ru/content/russia-siberia-islam/1611001.html>

¹²⁹ Na podstawie opisu werbunku jednego z członków IRU w Fidali Ali.

¹³⁰ Tamże.

¹³¹ Opiswanej przez byłych członków organizacji. Sandree, *op. cit.*

¹³² Na podstawie opisu podróży do Waziristanu ochotników z Kazachstanu, opowiedzianego przez żonę byłego członka IUDż, zawartych w filmach dokumentalnych telewizji Chabar Zapadnia oraz Tierrorizm w Kazachstanie – ślepaja wiera z 2013 roku.

W Kazachstanie, dotychczas jedynym państwie Azji Centralnej wolnym od przejawów terroryzmu islamskiego, doszło w 2011 roku do bezprecedensowych zająć zbrojnych o charakterze terrorystycznym (strzelanin, ataków bombowych i samobójczych, potyczek z funkcjonariuszami struktur siłowych), w rezultacie których zginęły 32 osoby¹³³. Koncentrowały się one w zachodniej części kraju (ale również miały miejsce w okolicach Ałmaty) i były wymierzone w przedstawicieli struktur siłowych (głównie Komitetu Bezpieczeństwa Narodowego i milicji)¹³⁴. Podglebiem tych akcji była brutalna reakcja władz na rosnącą islamizację oraz radykalizację społeczeństwa w tej części kraju¹³⁵. Kazascy salafici (wśród których większość potępia prowadzenie dżihadu w Kazachstanie¹³⁶) są jednak powiązani przede wszystkim z salafitami z Rosji i Kaukazu, co dotyczy również zatomizowanych i nie posiadających struktur organizacyjnych kazaskich radykałów islamskich¹³⁷.

Międzynarodowe organizacje terrorystyczne dostrzegły wówczas potencjał, jaki stanowią kazascy radykałowie islamscy, dotychczas tylko sporadycznie rekrutowani do walki w Pakistanie i Afganistanie. Islamska Unia Dżihadu powołała wówczas do życia nową organizację, Dżund ul-Kalifat (Żołnierze Kalifatu)¹³⁸, której dowódcą został Abu Moez (Moezeddine Garsallaoui), obywatel Szwajcarii pochodzenia tunezyjskiego, związany z Al-Kaidą¹³⁹. Celem Dżund ul-Kalifat miała być radykalizacja społeczności salafickiej w Kazachstanie, kanalizowanie przemocy i czerpanie z niej korzyści. Sama organizacja nie ma własnej podmiotowości i jest jedynie komórką wewnątrz IUDż. Przejawami działalności Dżund ul-Kalifat były przede wszystkim oświadczenia i groźby kierowane pod adresem władz i prezydenta Nursułtana

¹³³ Na podstawie informacji o ofiarach poszczególnych zamachów, dostępnych na <http://tengri-news.kz/tag/%Do%A2%Do%B5%D1%80%D1%80%Do%BE%D1%80%Do%B8%Do%B7%Do%BC>

¹³⁴ Tamże.

¹³⁵ http://rus.azattyq.org/content/terakt_fokina_babitski_taraz_kizatova_demos_kazakistan_aktobe/24406772.html oraz na podstawie przewijającego się wątku prześladowania salafitów przez milicję i Komitet Bezpieczeństwa Narodowego (KNB) we wpisach kazaskich salafitów na kaukaskich forach internetowych.

¹³⁶ M.in. cieszący się dużą popularnością wśród postsowieckich salafitów przeciwnych walce zbrojnej kazaski duchowny Rinat Abu Muhammad; <http://salaf.kz/?p=870>

¹³⁷ Np. szeroki udział kazaskich salafitów na internetowych forach dla kaukaskich radykałów islamskich. Również kaukaska strona Hunafa opublikowała fatwę Szejcha Abu Munzira Asz-Szinkitiego zezwalającą muzułmanom w Kazachstanie prowadzić walkę zbrojną w obronie religii; <http://hunafa.com/2010/09/fatva-o-dzhixade-protiv-kazaxstanskoj-policii/> oraz <http://hunafa.com/2011/03/vopros-o-zakonnosti-voennyx-dejstvij-v-kazaxstane/>

¹³⁸ Na podstawie: http://www.sehadetzamani.com/haber_detay.php?haber_id=2498

¹³⁹ http://www.longwarjournal.org/archives/2012/10/jund_al_khilafah_emi.php

Nazarbajewa¹⁴⁰, jej wpływ na przebieg wydarzeń w Kazachstanie był niewielki (rekrutacja przez Internet sprawców jednego z zamachów)¹⁴¹. Pomimo to w wymiarze propagandowym nowo powstała organizacja prowadziła szeroko zakrojoną akcję, zaistniała także w przestrzeni dyskursu o terroryzmie islamskim w regionie¹⁴².

Władzom Kazachstanu udało się doraźnie opanować sytuację. Przeprowadzono masowe aresztowania (ponad 500 osób)¹⁴³. W 2012 roku dochodziło już do jedynie sporadycznych incydentów z udziałem radykałów islamskich¹⁴⁴. Miały miejsce dwa niewyjaśnione ataki¹⁴⁵, jeden z nich władze przypisują bliżej nieokreślonym radykałom islamskim¹⁴⁶. Sytuacja ta pokazała słabość władz wobec terroryzmu islamskiego¹⁴⁷, gotowości elit do wykorzystania tej kwestii w wewnętrznej walce¹⁴⁸ oraz zainteresowania się Kazachstanem ze strony międzynarodowych organizacji terrorystycznych i ich gotowości do wykorzystania w swoich celach lokalnych problemów w Azji Centralnej. Ponadto przyczyny pojawienia się w Kazachstanie terroryzmu (radykalizacja części środowisk, naciski władz na salafitów) nie tylko nie ustały, ale się nasiliły, co stwarza zagrożenie dla stabilności tego kraju, w szczególności w kontekście nierozstrzygniętej sukcesji władzy po prezydencie Nazarbajewie.

4. Europa i działania globalne

Zbrojni radykałowie islamscy z Azji Centralnej są aktywni w Europie (głównie w Niemczech), gdzie koncentrują się na radykalizacji i werbunku. Podejmowali oni jednak również próby zamachów terrorystycznych. Działalność

¹⁴⁰ <http://ansar1.info/showthread.php?t=36876>

¹⁴¹ <http://www.kavkazcenter.com/eng/content/2011/11/01/15322.shtml>

¹⁴² Np. http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=40911&tx_ttnews%5BbackPid%5D=7&cHash=b6a10c91e3e0a1fo08278abc9a6097d8

¹⁴³ http://tengrinews.kz/kazakhstan_news/v-kazahstane-sotni-chelovek-sidyat-za-ekstremizm-i-terrorizm-229238/

¹⁴⁴ <http://www.inform.kz/rus/article/2496476> oraz <http://lenta.ru/news/2012/07/12/terrorism/>

¹⁴⁵ Zabicia 14 żołnierzy i spalenia posterunku granicznego na granicy z Chinami (<http://www.rferl.org/content/more-kazakh-border-guards-found-dead/24600606.html>) oraz zabójstwa 11 osób w rezerwacie przyrody Ili-Alatu w górach (<http://www.newsru.com/crime/14aug2012/8bodynazparkkaz.html>).

¹⁴⁶ <http://news.gazeta.kz/art.asp?aid=373083>

¹⁴⁷ Przede wszystkim nieprzygotowanie odpowiednich służb na tego rodzaju wyzwania i zagrożenia.

¹⁴⁸ Głównie jako element nagonki na wpływowego szefa KNB Nurtaja Abykajewa; <http://www.astanadaily.kz/?p=1506>

Islamskiego Ruchu Uzbekistanu i Islamskiej Unii Dżihadu w Europie odbywa się we współpracy z Al-Kaidą, która nie posiada takich zasobów ludzkich, jak te organizacje. Ponadto IRU i IUDż wykazały zainteresowanie prowadzeniem ograniczonych działań w innych miejscach na świecie, np. Azji Południowo-Wschodniej, a nawet USA.

Podstawowym obszarem działalności IRU i IUDż w Europie jest radykalizacja miejscowych muzułmanów i rekrutacja nowych ochotników. Prekursorem tych działań była IUDż, która rozpoczęła starania na rzecz pozyskania członków z Turcji, by z czasem przenieść działalność również na społeczności islamskie w krajach Europy Zachodniej¹⁴⁹. Proces ten początkowo odbywał się jako „podwykonawstwo” na rzecz Al-Kaidy, lecz później stał się integralną częścią działalności IRU i IUDż, elementem budującym ich podmiotowość wśród innych organizacji terrorystycznych oraz zwiększającym atrakcyjność na innych obszarach działalności (np. w Azji Centralnej i Rosji).

Werbunek radykałów z Europy jest podejmowany przez IRU i IUDż dla realizacji kilku zadań. Po pierwsze dla pozyskania nowych bojowników do walki w Pakistanie i Afganistanie (wówczas ochotnicy są sprowadzani do Waziristanu i szkoleni), po drugie do tworzenia komórek tych organizacji na miejscu, w celu wspomagania IRU i IUDż w zakresie finansowym, dalszej działalności werbunkowej, a okazyjnie w przygotowaniach do ataków terrorystycznych¹⁵⁰.

Państwem, w którym IRU i IUDż najbardziej rozwinęły działalność, są Niemcy, skąd pochodzi około 200 bojowników tych organizacji¹⁵¹ i gdzie podjęły one kilka prób ataków terrorystycznych. IRU i IUDż są jednak aktywne także w innych krajach Europy, głównie Francji, Wielkiej Brytanii, Danii, ale również w Hiszpanii, a prawdopodobnie i w Szwecji¹⁵². We wszystkich tych krajach podstawą ich działalności jest istnienie tam zradykalizowanych społeczności islamskich (np. salafitów)¹⁵³. Wraz z rozprzestrzenieniem się europejskiego radykalnego islamu na inne kraje kontynentu, obszar działalności IRU i IUDż będzie się prawdopodobnie zwiększać.

¹⁴⁹ http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=39332

¹⁵⁰ Witter, *op. cit.*

¹⁵¹ <http://www.spiegel.de/international/world/disillusioned-german-islamists-returning-home-to-germany-a-844799.html>

¹⁵² Na podstawie danych o zatrzymaniach członków IRU i IUDż w Europie – ich obywatelstwa, miejsca zamieszkania, zatrudnienia itd.

¹⁵³ http://centralasiaonline.com/en_GB/articles/caii/features/main/2012/02/03/feature-01

W Europie oprócz działalności pomocniczej, takiej jak werbunek, pozyskiwanie środków itd., miała miejsce aktywność *stricte* terrorystyczna zbrojnych radykałów islamskich z Azji Centralnej. IRU i IUDż planowały szereg zamachów w Europie, które zostały udaremnione poprzez odpowiednio szybkie wykrycie przygotowań do nich. Poważnym zagrożeniem są jednak ataki przeprowadzone przez europejskich radykałów islamskich działających niezależnie, jednak wyszkolonych przez centralnoazjatyckich terrorystów lub czerpiących inspirację z ich działalności.

Pierwszym atakiem planowanym przez zbrojnych radykałów islamskich z Azji Centralnej był atak z użyciem broni strzeleckiej i materiałów wybuchowych na amerykańską bazę w Niemczech w 2007 roku¹⁵⁴. Wykonawcą tego ataku miała być czteroosobowa komórka IUDż w Sauerland, składająca się z jednego obywatela Turcji i trzech Niemców¹⁵⁵, którzy przeszli szkolenia w Waziristanie. Zostali oni ujęci przed wykonaniem ataku, jednak dopiero po tym jak udało im się już go zaplanować i w dużej mierze zorganizować (np. zacząć produkować materiały wybuchowe)¹⁵⁶.

W 2010 roku służby wywiadowcze kilku państw ogłosiły wykrycie planu przeprowadzenia kilku zamachów w Niemczech, Francji i Wielkiej Brytanii, które miały być samobójczymi rajdami, przypominającymi atak Laszkar-e Taiba w Bombaju w 2008 roku¹⁵⁷. Ataki zostały zlecone bezpośrednio przez Osamę bin Ladena, a wykonawcami mieli być terroryści z IRU¹⁵⁸. W tym przypadku udało się odpowiednio wcześniej wykryć zamiary terrorystów i udaremnąć zamachy (bojownicy, którzy mieli bezpośrednio dokonać ataku, zostali zabici podczas szkolenia w obozie IRU w Waziristanie)¹⁵⁹.

Groźniejsze są jednak mniej spektakularne zamachy terrorystyczne dokonywane nie przez komórki IUDż i IRU, lecz radykałów islamskich, którzy przeszli szkolenia w tych organizacjach lub dla których ich działania stanowiły inspirację. Przykładami tego typu działań mogą być zamachy w Tuluzie w 2012 roku

¹⁵⁴ <http://www.guardian.co.uk/world/2010/mar/04/islamic-jihad-union-bomb-plot>

¹⁵⁵ Wśród nich dwóch etnicznych Niemców, konwertytów na islam.

¹⁵⁶ <http://www.guardian.co.uk/world/2009/apr/22/german-terrorism-trial>

¹⁵⁷ <http://www.spiegel.de/international/germany/operation-alberich-how-the-cia-helped-germany-foil-terror-plot-a-504837.html>

¹⁵⁸ <http://www.spiegel.de/international/germany/o,1518,730377,00.html>

¹⁵⁹ Wśród nich obywatele Niemiec i Wielkiej Brytanii; http://www.longwarjournal.org/archives/2010/10/british_german_jihad.php

(7 ofiar śmiertelnych), dokonane przez Mohammada Mera, który przeszedł szkolenie w obozie IUDż w Waziristanie¹⁶⁰ oraz zamach w 2011 roku na amerykańskich żołnierzy na lotnisku we Frankfurcie (2 ofiary śmiertelne), dokonany przez albańskiego radykała islamskiego, prawdopodobnie zainspirowanego działalnością (np. planami ataku na bazę w Ramstein) zbrojnych radykałów islamskich z Azji Centralnej¹⁶¹.

Przygotowania do zamachów tego typu są znacznie trudniejsze do wykrycia – sprawcy pochodzą z Europy (lub mają obywatelstwo państw europejskich), nie utrzymują częstych kontaktów z organizacjami terrorystycznymi, a plany zamachów nie są przedmiotem komunikacji. Przechwycenie takich przekazów było główną przyczyną niepowodzenia skomplikowanych, spektakularnych akcji IRU i IUDż. Rola tych organizacji w atakach ogranicza się do działań propagandowych w celu radykalizacji i ewentualnie przeprowadzenia szkolenia, co nie pomniejsza jednak zagrożeń płynących z ich działalności.

Podobny model działalności IRU i IUDż stosują również w skali globalnej. Organizacje te podejmują szereg starań w celu radykalizacji społeczności islamskich, pozyskania ochotników i źródeł finansowania oraz ewentualnego nakłonienia samotnych radykałów islamskich do przeprowadzenia zamachów na własną rękę. Dotyczy to przede wszystkim krajów Azji Południowo-Wschodniej, gdzie istnieje duże zaplecze społeczne, a aktywność IRU i IUDż polega głównie na rekrutacji i pozyskaniu finansowania¹⁶². Organizacje te są jednak również aktywne w tak egzotycznych z ich punktu widzenia krajach jak Stany Zjednoczone, a według niektórych informacji, nawet i państwach afrykańskich¹⁶³.

¹⁶⁰ http://www.longwarjournal.org/threat-matrix/archives/2012/03/french_fighters_training_in_no.php oraz oświadczenie Dżund ul- Kalifat (podległej IUDż) w sprawie szkolenia Merra; <http://ansari.info/showthread.php?t=39797>

¹⁶¹ <http://www.spiegel.de/international/germany/fatal-shooting-at-frankfurt-airport-german-investigators-suspect-islamist-motives-behind-attack-a-748769.html>

¹⁶² Dotyczy to przede wszystkim Indonezji, Malezji (bliskość językowa z Indonezją), Birmy i Bangladeszu. Na podstawie analizy materiałów propagandowych publikowanych przez IRU i IUDż, tłumaczonych na indonezyjski i birmański (np. <https://www.ansari.info/showthread.php?t=40924> i <https://194.145.209.131/~jhufnet/showthread.php?15923-Jundullah-Studio-presents-New-video-release-by-burmese-language-quot-Izzatu-rasta-quot-Part-3>) oraz działalności mułły Azzama abu Dhar'a, birmańskiego uchodźcy, który ukończył pakistańską medresę (*Więści iz Pakistana* 2), a obecnie jest prominentnym członkiem IRU; [http://www.jhuf.net/showthread.php?16775-IMU-Jundullah-Studio-presents-A-Lost-People-\(about-the-Tragedies-of-Burma\)-Al-Mufti-Abu-Dharr-Azzaam-\(Hafidhahullaah\)](http://www.jhuf.net/showthread.php?16775-IMU-Jundullah-Studio-presents-A-Lost-People-(about-the-Tragedies-of-Burma)-Al-Mufti-Abu-Dharr-Azzaam-(Hafidhahullaah))

¹⁶³ <http://www.newvision.co.ug/news/637260-police-issue-fresh-terror-alert.html>

Głównym powodem zainteresowania się IRU Stanami Zjednoczonymi jest obecność tam sporej diaspory uzbeckiej (około 50 tysięcy ludzi¹⁶⁴). O działalności IRU w USA świadczy zatrzymanie w 2012 roku w Waszyngtonie Uzbeka planującego na zlecenie IRU zamachu na prezydenta Baracka Obamę (i wspierającego ruch finansowo)¹⁶⁵ oraz zatrzymanie w maju 2013 roku w stanie Idaho członka IRU (również Uzbeka) planującego zamachy terrorystyczne w USA¹⁶⁶. IUDż również prowadzi działalność na terenie USA, czego przykładem były aresztowania w 2012 roku w Chicago i Filadelfii zwerbowanych przez Internet członków IUDż¹⁶⁷.

¹⁶⁴ <http://www.rosbalt.ru/exussr/2012/01/27/938338.html>

¹⁶⁵ http://www.rferl.org/content/uzbekistan_united_states_obama_islamic_movement/24480-474.html

¹⁶⁶ <http://www.idahostatesman.com/2013/05/18/2581161/boise-case-may-be-new-chapter.html>

¹⁶⁷ <http://www.jpost.com/Breaking-News/US-man-arrested-for-supporting-Uzbek-Islamic-militants>

V. PERSPEKTYWY

Działalność zbrojnych radykałów islamskich z Azji Centralnej charakteryzuje się dużą dynamiką zmian. Ten trend prawdopodobnie utrzyma się w przyszłości, co utrudnia prognozowanie ich przyszłej działalności. Wśród możliwych scenariuszy jest m.in. utworzenie własnego quasi-państwa w północnym Afganistanie lub ewentualny powrót IRU i IUDż do Azji Centralnej. Dużo będzie zależało od przyszłych uwarunkowań, takich jak sytuacja w Afganistanie po wycofaniu się sił ISAF w roku 2014 oraz wewnętrzna stabilność państw Azji Centralnej i wzrost napięć już tam istniejących.

Przyszłość IRU i IUDż będzie w dużej mierze funkcją sytuacji w Afganistanie po 2014 roku. Amerykańska strategia zwiększenia liczebności kontyngentu i intensyfikacji operacji (tak zwany Surge), która przyniosła skutki w Iraku, w Afganistanie nie osiągnęła swoich celów. Talibowie wprawdzie zostali wypchnięci z zajmowanych terenów na południu¹⁶⁸ (np. Helmand), było to jednak krótkotrwałe – wraz z przeniesieniem się ciężaru walk wracali na poprzednie obszary. Społeczności międzynarodowej nie udało się również stworzyć skutecznego aparatu państwowego i instytucji państwowych w Afganistanie, a system polityczny nie odzwierciedla rzeczywistego układu sił pomiędzy poszczególnymi grupami. Jednocześnie znacznie osłabiono pozycję byłych północnych komendantów polowych¹⁶⁹, tradycyjnie nastawionych wrogo do pasztuńskiego Talibanu. Stworzyło to sytuację, w której władze w Kabulu są słabe i nieefektywne¹⁷⁰, mniejszości etniczne na północy pozbawione są przywództwa, rozdzielone między sobą i podzielone wewnętrznie. Natomiast talibowie i siły z nimi sprzymierzone realnie kontrolują sytuację w wielu prowincjach, mają działającą administrację terenową i wskutek braku rzeczywistej politycznej reprezentacji Pasztonów cieszą się rosnącym wsparciem części ludności. W perspektywie wycofania się sił ISAF i większości sił amerykańskich w roku 2014 możliwy jest powrót do *status quo* sprzed 2001 roku. Scenariusz taki oznaczałby upadek rządu centralnego, wojnę domową pomiędzy cieszącymi się wsparciem Pakistanu talibami a wspieranymi przez Rosję, USA

¹⁶⁸ Początkowo Surge miał objąć również wschód kraju, jednak w wyniku dużych trudności na południu kraju, nie zrealizowano w pełnym wymiarze tego planu.

¹⁶⁹ Ograniczanie ich roli po 2001 roku przez władze w Kabulu oraz politykę prowadzoną przez USA. Talibowie także dokonali szeregu zabójstw wpływowych byłych komendantów polowych i politycznych przywódców z północy kraju (np. byłego prezydenta i przywódcę Tadżyków, Burhannudina Rabbaniego), co ma na celu utrudnienie zjednoczenia się północy w perspektywie 2014 roku.

¹⁷⁰ Dużym problemem jest m.in. korupcja na ogromną skalę na wszystkich szczeblach władzy.

i państwa Azji Centralnej siłami reprezentującymi mniejszości etniczne na północy oraz daleko posuniętą fragmentaryzacją kraju.

Dla IRU i IUDż taki rozwój sytuacji oznaczałby nowe możliwości, a działalność tych organizacji na północy Afganistanu znacząco mogłaby się zwiększyć. Prawdopodobnie nigdy nie osiągnie poziomu, który by pozwolił na przejęcie całej północy kraju, jednak kontrola IRU nad częścią terytoriów na północy wydaje się możliwa. Zbrojni radykałowie z Azji Centralnej w zależności od rozwoju wydarzeń mogliby kontynuować działalność u boku talibów w Afganistanie, utrzymując centralę w Pakistanie lub nawet przenieść całość działalności do Afganistanu, kontrolować wybrany obszar, który *de facto* stałby się quasi-państwem (na wzór fragmentaryzacji kraju w latach 90.), ściśle powiązany z talibami i Al-Kaidą. Wzmacniałoby to centralnoazjatyckich radykałów islamskich skupionych wokół IRU i IUDż, a samo istnienie takiego bytu stwarzałoby wiele zagrożeń dla regionu: podsyciłoby obawy państw Azji Centralnej i Chin oraz wzmagало istniejące już obecnie napięcia wewnętrzne.

Kwestia ewentualnego powrotu IRU i IUDż do aktywnej działalności zbrojnej w Azji Centralnej jest zależna nie tylko od sytuacji w Afganistanie i roli, jaką w niej będą pełnić te organizacje, lecz także sytuacji wewnętrznej w samej Azji Centralnej. Niezależnie od rozwoju wydarzeń powrót IRU i IUDż do regionu jako zwartej siły wydaje się skrajnie nieprawdopodobny, a najbardziej realnym wariantem jest wykorzystanie przez te organizacje możliwej eskalacji napięć i konfliktów obecnych w regionie.

Niezależnie od dotychczasowych sukcesów politycznych i gospodarczych (zwłaszcza Kazachstan) czy skuteczności aparatu represji (zwłaszcza Uzbekistan) zarówno poszczególne państwa, jak i cały region Azji Centralnej jest obszarem wysoce niestabilnym, a struktury polityczne, społeczne oraz mechanizmy stabilizujące nieokrzepłe i narażone na poważne wstrząsy. W Kazachstanie istnieje nie tylko problem radykalizacji części grup (m.in. salafitów na zachodzie kraju), ale przede wszystkim napięcia społeczne o charakterze socjalnym (przejawem są np. częste strajki robotników) i kwestia nierozstrzygniętej sukcesji władzy po prezydencie Nazarbajewie. Nałożenie się na siebie tych czynników może stanowić poważne zagrożenie dla stabilności państwa, a ze względu na jego znaczenie w regionie, również państw ościennych. W Uzbekistanie istnieje poważny problem sukcesji po rządzącym od 1989 roku prezydencie Karimowie i spodziewanej w związku z tym walki wewnątrz elit, która może spowodować ujawnienie się dotąd tłumionych napięć społecznych, a nawet gwałtowny konflikt wewnętrzny. W Kirgistanie obok słabości

państwa istnieje głęboki społeczno-polityczny podział pomiędzy północą i południem kraju, w przeszłości będący przyczyną niestabilności. Nadal nierozwiązany jest konflikt etniczny na południu kraju, który może, nawet z powodu nieznacznego incydentu, przejść w otwartą formę i na większą skalę niż miało to miejsce w 2010 roku. Wzrasta rola czynnika islamskiego na południu kraju – islamiści¹⁷¹ stawiają się w opozycji do podziałów etnicznych¹⁷² i są odrębną siłą, której znaczenie rośnie¹⁷³. Rola islamu wzrasta również w Tadżykistanie, gdzie władze państwowe walczą zarówno z islamizacją kraju, legalnie działającą partią islamską, jak i rzeczywistymi i domniemanymi radykałami. Powoduje to frustrację tych środowisk, a w połączeniu z pozostałymi napięciami (m.in. na tle regionalnym), złą sytuacją społeczno-gospodarczą oraz erozją władzy państwowej może stwarzać zagrożenie dla stabilności kraju.

Ponadto w regionie istnieją napięcia i animozje pomiędzy państwami, jak w przypadku incydentów granicznych w Dolinie Fergańskiej (pomiędzy Kirgistanem a Uzbekistanem i Tadżykistanem) czy napięć na linii Taszkent – Duszanbe. Istnieje możliwość połączenia się kryzysów wewnętrznych w poszczególnych krajach, jak na przykład ingerencji Uzbekistanu (jako element konsolidacji nowej władzy po śmierci Karimowa) w konflikt etniczny na południu Kirgistanu.

Dla IRU i IUDż powyższe zagrożenia dla stabilności krajów regionu stanowią potencjalne pole do ponownego zaistnienia w regionie. Mało prawdopodobny wydaje się wariant zorganizowanego i zwartego wkroczenia IRU do Azji Centralnej. Bardziej realny jest scenariusz zaangażowania się IRU i IUDż w przyszły kryzys w dowolnym państwie Azji Centralnej i wykorzystanie w nim wewnętrznego czynnika islamskiego. Najbardziej możliwymi obszarami takiej działalności wydają się Uzbekistan (jeśli w wyniku walki o władzę dojdzie do konfliktu wewnętrznego) i Kirgistan (jeśli w wyniku konfliktu etnicznego na południu nastąpi chaos i wzrośnie rola lokalnych islamistów). W wymiarze praktycznym takie działania polegałyby na organizowaniu i szkoleniu lokalnych islamistów, dostarczeniu broni i bezpośrednim udziale nielicznych bojowników IRU i IUDż w charakterze dowódców i ekspertów¹⁷⁴. Celem takich

¹⁷¹ W danym przypadku chodzi o osoby i środowiska, które niekoniecznie uznają radykalne nurty islamu, ale praktykują swoją wiarę i są przywiązane do nakazów religijnych.

¹⁷² Aktywna rola w przeciwdziałaniu przemocy w trakcie konfliktu etnicznego w 2010 roku.

¹⁷³ Wyrażają oni chęć działań i radykalizacji – np. informacje o islamistach z południa Kirgistanu walczących w Syrii; <http://www.fergananews.com/news/20677>

¹⁷⁴ Podobnie jak miało to miejsce dotychczas w północnym Afganistanie.

działań byłoby przede wszystkim objęcie władzy, jeśli nie w całym państwie, to w jego części (np. Dolinie Fergańskiej).

Pojawienie się zbrojnych radykałów islamskich nawet w ograniczonym zakresie i w jednym państwie regionu, pociągnęłoby za sobą daleko idące polityczne konsekwencje dla całej Azji Centralnej i mocarstw ościennych. Reżimy tych krajów obawiają się powrotu IRU i wykorzystania przez tę organizację obecnych napięć. Sytuacja, w której zbrojni radykałowie islamscy zaczynają walkę w jednym z państw Azji Centralnej, spowodowałaby paniczne reakcje ze strony pozostałych państw regionu, takie jak zamknięcie granic, ograniczoną interwencję (np. Kazachstanu w północnym Kirgistanie, Uzbekistanu w Kirgistanie) i prośby o interwencję zagraniczną (przede wszystkim rosyjską).

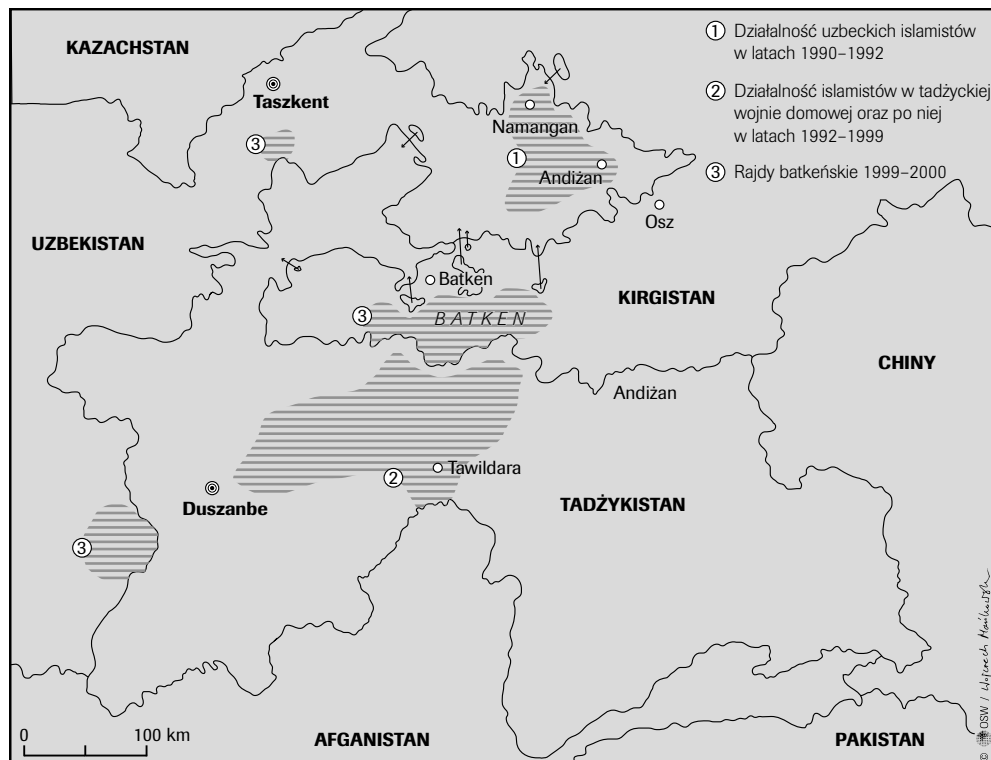
Otwartą kwestią pozostaje gotowość Rosji (a potencjalnie również Chin) do udzielenia w takiej sytuacji bezpośredniej pomocy wojskowej w ramach OUBZ lub SzOW. W wypadku zaistnienia konfliktu z udziałem IRU i IUDż w Azji Centralnej Rosja byłaby zainteresowana raczej zniwelowaniem jego wpływu na terytorium Federacji Rosyjskiej, m.in. poprzez ograniczanie jego rozprzestrzenienia się na pozostałe państwa regionu, niż bezpośrednią walką zbrojną z islamskimi radykałami. Nie oznacza to, że Rosja nie będzie rozgrywać groźby powrotu radykałów do realizacji swoich interesów (np. kwestia powrotu rosyjskiej straży granicznej na granicę tadżycko-afgańską). W razie wystąpienia kryzysu z udziałem zbrojnych radykałów islamskich w jednym z państw regionu Rosja będzie dążyć do realizacji swoich interesów w innych krajach Azji Centralnej. Wobec groźby dalszego rozprzestrzenienia się zbrojnego radykalizmu islamskiego, mogłoby to zostać zaakceptowane przez miejscowe reżimy.

W przypadku działań IRU i IUDż na skalę globalną (m.in. w Europie) należy się spodziewać zarówno ich intensyfikacji, jak i dalszej ekspansji (np. na Filipiny, społeczność muzułmańską w Australii, USA czy krajach Ameryki Łacińskiej). Dotychczasowa działalność tych organizacji pokazuje, że głównym zagrożeniem nie będzie ich bezpośredni udział w atakach terrorystycznych poza tradycyjnym regionem zainteresowania, ale nie mniej niebezpieczny udział pośredni - poprzez radykalizację miejscowych społeczności muzułmańskich (wpływ propagandy IRU i IUDż) oraz inspiracje i szkolenie niezależnych i samotnych w swych działaniach radykałów islamskich. Wyzwaniem dla Europy może być również powrót europejskich bojowników IRU i IUDż do macierzystych krajów, gdzie mogą stanowić zagrożenie dla bezpieczeństwa publicznego.

Mapa 1. Azja Centralna

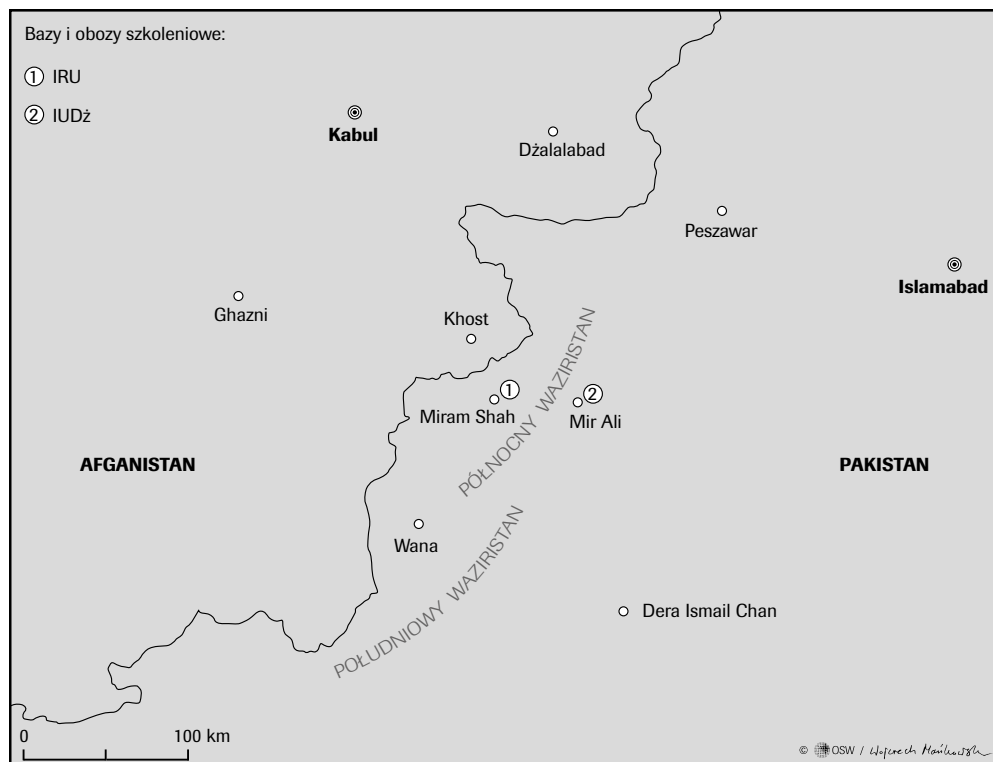
Mapa 2. Aktywność radykałów islamskich w latach 1990-2000

Mapa 3. Główny obszar aktywności zbrojnych radykałów islamskich z Azji Centralnej w 2013 roku

Mapa 4. Pogranicze afgańsko-pakistańskie

Zbrojni radykałowie islamscy z Azji Centralnej przestali być fenomenem lokalnym. Organizacje, jakie te środowiska stworzyły (Islamski Ruch Uzbekistanu i Islamska Unia Dżihadu), prowadzą działalność propagandową, werbunkową, finansową oraz terrorystyczną w państwach odległych od ich tradycyjnego obszaru zainteresowania, takich jak kraje Unii Europejskiej, Azji Południowej czy Stany Zjednoczone. W swoich szeregach zrzeszają obecnie islamistów nie tylko z Azji Centralnej, lecz także z innych państw, m.in. Rosji, Pakistanu, Niemiec, Francji, Wielkiej Brytanii, Chin, Turcji, czy nawet Birmy. Obecna działalność i kształt tych organizacji są wielowymiarowe i skomplikowane, cechują się wszechstronnością działalności zbrojnej, amorficznością strukturalną, mobilnością operacyjną oraz działalnością na wielu płaszczyznach i obszarach jednocześnie. W wyniku szerszej uniwersalizacji terroryzmu islamskiego organizacje te rozwijają kontakty z innymi międzynarodowymi islamskimi organizacjami terrorystycznymi, działającymi w Waziristanie (głównie z Al-Kaidą, talibami i siecią Haqqani). Wytworzył się między nimi specyficzny system współpracy, polegający na specjalizacji poszczególnych organizacji w konkretnym aspekcie działalności terrorystycznej. IRU i IUDż stały się swoistą akademią dżihadu.

